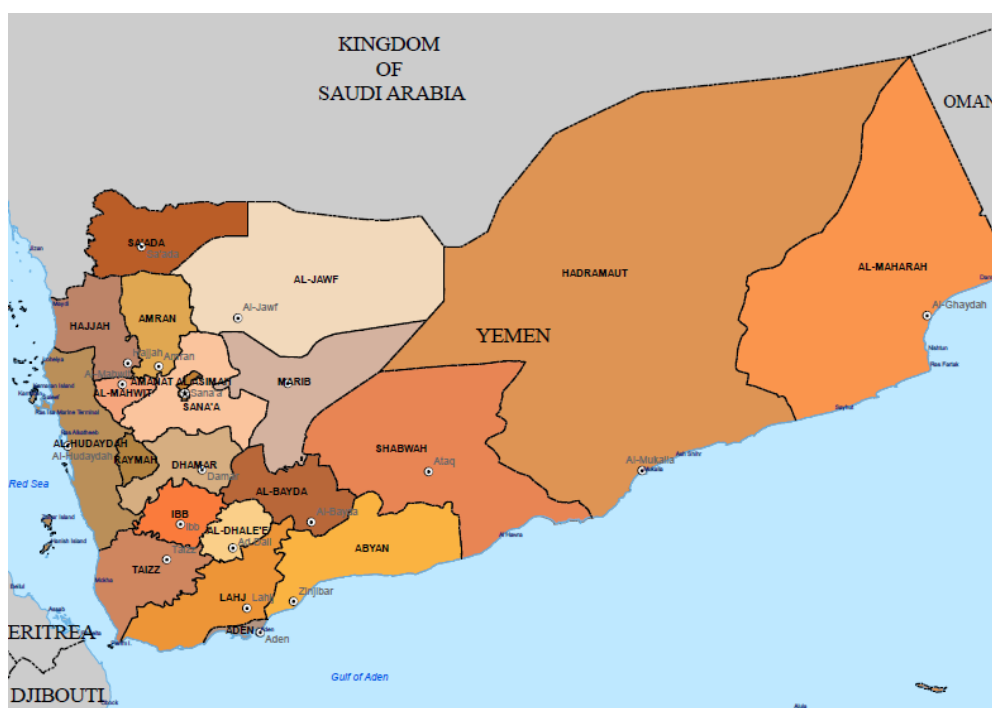

JEMEN 2012

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), Yemen

Föreliggande sammanställning bygger på öppet tillgänglig rapportering och uppgifter inhämtade under Migrationsverkets besök i Jemen våren 2012. Den redovisar inte nödvändigtvis verkets officiella inställning i alla delar, är inte uttömmande i något avseende utan snarare en översikt, varför den också bör vägas mot annan information om förhållanden i landet.

Innehåll

Jemenintroduktion.....	3
Politiska och säkerhetsmässiga utmaningar 2012	4
Säkerhetsläge.....	6
Norr: al-Houthimilisen	7
Centralt-Syd: al-Qaïda in the Arabian Peninsula (AQAP) &	9
Ansar al-Sharia; Hiraak al-Janoubi (Southern Movement).....	9
Internflyktingar (IDP)	12
Jemenitiska statens prestationsförmåga	14
Myndighetsskydd/myndighetskontroll och rättsskipning	14
Traditionell konflikt och konflikthantering.....	16
Mänskliga rättigheter i Jemen	17
Problemområden och utsatta kategorier – exempel	18
Kvinnor och barn.....	19
Kvinnlig könsstympning (FGM).....	19
”Hedersvåld”, giftermål utan samtycke, registrering av äktenskap & skilsmässa.....	20
Skyddade boenden för kvinnor/flickor.....	21
Barnsoldater	21
Barnhem; efterforskning av anhöriga.....	22
Journalister och MR-aktivister – press- och yttrandefrihet.....	22
Marginaliserade (”al-Akhdam”)	24
”Hiraakier” och andra för den ”sydjemenitiska saken”	25
Oliktänkande i al-Houthikontrollerat område	25
Hbtq-personer.....	26
Militärtjänstgöring, desertering mm	26
Förhållanden i arrester och fängelser	27
Flyktingar och migranter.....	28
Somalier i Jemen	28
Identitetshandlingar, UAT och medborgarskap för somalier.....	29
Rätten till arbete och utbildning	30
Folkbokföring, pass, identitetshandlingar och andra dokument	30
Förekomst av falska handlingar och dokument	31
Utres, efterlysning, gränskontroll	31
Inresa/återvändande till Jemen	31
Möjligheter att resa inom landet	32
Källor och referenser.....	33
Möten i Sana’a, Jemen	33
Övrigt material	33
Kartor	34

Jemenintroduktion

Jemen är Arabiska halvöns minst utvecklade land, med en ung, underutbildad och snabbt växande befolkning prövad av sinande vatten, mat och oljeresurser. Det är ett av världens ”högst” rankade länder efter index över fallerande stater och korruption. Centralmakten är svag men stamtraditionen stark i många områden.

Jemen/*Republic of Yemen*, som till februari 2012 alltid styrts av president Ali Abdullah Saleh, bildades i maj 1990 vid sammanslagningen av det arabnationalistiska och traditionalistiska Nordjemen/*Yemen Arab Republic* (YAR, under Salehs ledning sedan 1978) och det marxistiska Sydjemen/*People's Democratic Republic of Yemen* (PDRY).¹ År 1994 utbröt inbördeskrig f.d. nord och syd emellan men nord utgick med seger och den enade republiken överlevde. Den omdiskuterade ”Södra saken” lever vidare i syd och separatismen lever vidare via delar av Hiraak al-Janoubi (Södra rörelsen).

Landet destabiliseras av hög vapentäthet och lokala motsättningar mellan grupper bland de zayditiska (shia) muslimerna i norr (ca 400 klaner/storfamiljer) – varav vissa, med al-Houthimilisen i spetsen, slåss för autonomi med hänvisning till Sana’as förbiseende och det tusenåriga teokratiska styresskick som rådde före det moderna Nordjemen (som bildades efter inbördeskrig 1962-70) – och sunnimuslimerna (majoriteten shafiiter), varav vissa s.k. salafister. Shiitiska Iran och (libanesiska) Hizbollah anklagas för stöd till al-Houthimilisen. Andra aktörer, bland dem Saudiarabien, anklagas för stöd till extremistiska salafistiska sunniskolor och –klaner. Motsättningarna på rent religiösa grunder jemeniter emellan ska dock inte överdrivas. Shafiiter och zayditer ber sida vid sida i Jemens moskéer och gör generellt själva ingen stor skillnad mellan de två riktningarna.

Den absoluta majoriteten av Jemens 24,3 miljoner invånare (FN 2010) är av arabisk etnicitet. Vidare finns s.k. marginaliserade invånare med etiopiskt ursprung (”al-Akhdam”, pejorativt). Fördelningen efter religionstillhörighet är cirka 52% sunniter, 46% shiiter och 2% andra, bl.a. en krympande judisk befolkning.

Mellan en fjärdedel och hälften av jemeniterna anser sig ha en klar stam-/klanidentitet. Detta gäller i synnerhet dem som lever i de norra högländerna där landets tre huvudklankonfederationer Hashid, Baqil och Maddhaj har sina ursprungliga hemvister, med Hashid ursprungligen koncentrerade kring Sana’a och Baqil ursprungligen koncentrerade till provinserna al-Jawf, Ma’arib och Dhamar.² Provinserna al-Jawf, Ma’arib, Shabwah och al-Bayda kan sägas vara mest stampräglade i landet, om än i varierande omfattning i avsaknad av centralmaktsinflytande.³ Stammarna/klanerna och de väpnade styrkorna utgör hörnstenarna i det jemenitiska samhället.

¹ Sydjemens provinser utgjordes av de nuvarande provinserna Aden, Abyan, al-Dhale’e, Hadhramawt, Lahj, al-Mahra och Shabwa. En del av al-Baydah tillhörde tidigare Sydjemen medan norra delen av al-Dhale’e tillhörde Nordjemen.

² Enligt talesman för Hashidklankonfederationen, kan sägas att västra Jemen från norr till söder traditionellt styrts av Hashid och östra Jemen av Baqil. Provinsen al-Jawf sägs vara större än Schweiz men beräknas endast ha ca 250 000 invånare. En stam inom Baqil, med fyra subklaner, kontrollerar de delar som kontrolleras (Sheikh Hamid al-Ahmar, 120416).

³ I al-Jawf innebär frånvaron av ett robust statligt rättssystem och polisens svaghet att traditionella stamlagar kvarstår som den dominerande konfliktlösningsmekanismen, medan i t.ex. al-Bayda stam- och statslag praktiseras sida vid sida. Även i Shabwah finns en klar efterfrågan på starkare statliga institutioner och rättssäkerhet, trots att traditionella

En utmaning för nationens sammanhållning är att landet utgör bas för al-Qaïda in the Arabian Peninsula (AQAP), efter en sammanslagning av al-Qaïdas tidigare Jemen- respektive Saudigren i januari 2009. AQAP har ett stödnätverk av klaner i många delar av landet. I Abyan och angränsande provinser i söder opererar AQAP i samarbete med det närbesläktade men i högre grad jemenitiska Ansar al-Sharia.⁴

Politiska och säkerhetsmässiga utmaningar 2012

”Liberala demokrater kontrollerar inte revolutionen. Saudiska och andra utländska finanser flödar till utvalda klaner och islamistmiliser, innebärande att traditionalistiska krafter växer sig starkare på bekostnad av den demokratiska processen, samtidigt som familjen Saleh fortfarande agerar i kulisserna.”⁵ ”Den värsta tiden av Salehinflytande är visserligen över, och president Hadi ser ärlig ut i sin ambition att transformera Jemen till en rättsstat, men tvingas skynda mycket långsamt.”⁶ ”Stabilisering är inte utesluten, men de som nu inser att de hamnar på ’förlorarsidan’ politiskt har börjat agera, samtidigt som de nya makthavarna är svaga. Samtidigt har offentlig service kollapsat. Med växande befolkning, minskande resurser och negativ ekonomisk utveckling råder humanitär kris och värre akuta behov än i hela Sahelregionen.”⁷

Jemens övergångsprocess har inneburit att president Ali Abdullah Saleh avgått och att befarat landsomfattande inbördeskrig hittills kunnat undvikas. Det av Gulf Cooperation Council (GCC) utmejslade avtalet implementeras gradvis men grupper i norr och söder deltar inte i nationell dialog.⁸ Frågan kvarstår vad som egentligen har åstadkommit? I grunden har en elit byt positioner med en annan, framhåller bl.a. International Crisis Group (ICG), medan de svåra motsättningarna dem emellan fortfarande gör sig gällande och aktörer i norr, söder och bland unga oberoende anser sig ha lämnats utanför.

GCC-initiativet med en rad efterföljande implementeringsmekanismer framtagna med stöd av FN har inneburit Salehs officiella överlämnande av den verkställande makten till tidigare vicepresident Abd ar-Rabbou Mansour Hadi, vars ställning sedermera också legitimerats i presidentval (utan utmanare) 21 februari 2012, samt att en oppositionsledd nationell samlingsregering byggd till hälften på medlemmar i det tidigare stadsbärande regeringspartiet General People’s Congress (GPC)⁹ och till hälften på medlemmar ur oppositionskoalitionen Joint Meeting Parties (JMP).¹⁰

stamlagar idag praktiseras (Partners-Yemen, 120418; se vidare Partners for Democratic Change International & Partners for Democratic Change –Yemen, *Baseline Conflict Assessment Report*, February 2011, Lifos 27528).

⁴ Lifos, *Jemens konflikter*, 111212 (Lifos 26437); samstämmiga källor i Jemen 120414-24.

⁵ Women Media Forum, 120415.

⁶ Sheikh Hamid al-Ahmar (Hashid), 120416 .

⁷ USA:s ambassad i Sana’a, 120417.

⁸ UNHCR, 120417.

⁹ Enligt ICG, är GPC i praktiken inte ett regelrätt politiskt parti med klar ideologi (förutom Jemens enhet), utan snarast en paraplyorganisation som fungerar som distributör av beskyddarskap. Premiärminister Mohammed Basindwa har en bakgrund inom GPC innan han för tio år sedan började agera oberoende. Hälften av ministerposterna i den nationella samlingsregering som presenterades 7 december 2011 avsattes till GPC-medlemmar, bl.a. försvars- och utrikesportföljerna (Lifos, 26437).

¹⁰ JMP, som varit huvudförhandlare för den s.k. oppositionssidan i GCC 101 bildades 2002 i ett försök att utmana GPC. Den utgörs av flera olika oppositionspartier/-block; det mest inflytelserika är islamistiska al-Islah (Yemeni Congregation for Reform), de svagare Yemeni Socialist Party (YSP), Nasserite Unionist People’s Organization, Arab Socialist

Vidare har presidenten etablerat en militärkommitté med uppdrag att överbrygga spänningar inom Jemens väpnade styrkor. Under en period av två år ska presidenten och regeringen omstrukturera säkerhetsstyrkorna, se över rättsväsendet och arrangera en nationell dialogkonferens med målet att revidera konstitutionen, före allmänna val i februari 2014. Uppgåelsen har dock inte åstadkommit lösning på de latenta konflikterna mellan familjen Saleh och general Ali Mohsen al-Ahmar jämte Hashid/familjen sheikh Sadeq al-Ahmar. Inte heller har den direkt adresserat strukturell korruptionsekonomi. Samma familjer som tidigare kontrollerat landets resurser kontrollerar dem idag. Det är också fortfarande dessa familjer som har starkast inflytande över de politiska koalitioner och de väpnade styrkorna.¹¹ Saleh uppges länge ha blåst upp siffror över antalet sysselsatta inom försvaret (460 000 inom armén, 160 000 inom säkerhetsstyrkorna) för att dra pengar till personer och organisationer på den egna lönelistan.¹² Inflödet via statskassan till Saleh är inte detsamma idag som tidigare, men lönelistan är i stort sett densamma.¹³

Under tiden förbättras inte säkerhetsläget och de humanitära förhållandena i landet. Arbetslöshet, fattigdom och undernäring tilltar, vilket AQAP och likasinnade drar nytta av.¹⁴ Efter studie utförd våren 2012 i alla Jemens provinser utom al-Jawf (där FN inte har tillträde) och Sa'adah (al-Houthikontrollerad), konstateras att den humanitära situationen i Jemen är illavarslande, med en växande andel som lider av ren hungersnöd, såväl bland internflyktingar som den allmänna befolkningen. Sana'a och al-Bayda tillhör de provinser där det är sämst ställt i det avseendet.¹⁵

Ambitionen att byta ut en lång rad aktörer med nära relationer till Salehfamiljen på positioner inom militär/paramilitär, rättsväsende och näringsliv underlättar eventuellt på längre sikt, men de positiva effekterna lär vänta på sig. Saleh själv och dennes lojalister utövar fortfarande betydande inflytande och menar att "stabilitet" kräver att flera av antagonisterna lämnar landet. Armén är fortfarande delad, med vissa befälhavare lojala presidentämbetet, andra den som betalar bäst. Väpnade fraktioner och klankrigare med lojaliteter till antingen Salehfamiljen, general al-Ahmar eller sheikh al-Ahmar dröjer kvar i olika delar av Sana'a och mer perifera områden i landet.¹⁶ I sammanhanget har det bl.a. varit en utmaning att byta ut Ali Abdullah Salehs brorson Yehiyah Abdullah Saleh, som fortfarande sitter i ledningen för Central Security Forces, särskilt med hänsyn till hans ansvar för den stora och säkerhetsmässigt komplicerade provinsen Hadhramawt.¹⁷

Rebirth Party, Haq Party, September Alliance och Popular Forces Union Party. 2011 har man dels försökt samverka närmare med den s.k. Södra rörelsen (Hiraak al-Janoubi) och exilledare, dels med den "nya" oppositionens National Revolution Council, med målet att ena oppositionskrafter för att störta regimen. "Libyeninspirerat" initierade JMP den 17 augusti 2011 ett 143-ledamöter starkt Yemeni National Council att leda övergångsprocessen. Slitningar inom rådet och visavi de delar av oppositionen som inte anser sig representerade, dvs. den ungdomsrörelse som fungerade som katalysator för den Arabiska våren i Jemen, har tenderat att göra sig mer gällande (Lifos, 26437).

¹¹ International Crisis Group (ICG), *Yemen: Enduring Conflicts, Threatened Transition*, Middle East Report N°125, 3 juli 2012; samstämmiga källor i Jemen 120414-24.

¹² Sheikh Hamid al-Ahmar (Hashid), 120416.

¹³ Säkerhetsrådgivare vid UN Department of Safety and Security, Security Information & Operation Center (UNDSS/SIOC), 120423.

¹⁴ ICG, 3 juli 2012; samstämmiga källor i Jemen 120414-24.

¹⁵ World Food Programme (WFP), 120415.

¹⁶ ICG, 3 juli 2012; källor i Jemen 120414-24.

¹⁷ Japans ambassad i Sana'a, 120417.

Enligt säkerhetsrådgivare vid UN Department of Safety and Security (UNDSS) finns dock inget som talar för att läget skulle bli vare sig avsevärt bättre eller sämre efter att Salehfamiljen släpper greppet. Trögheter i implementeringen av GCC-avtalet, nationell dialog etc. destabiliserar förvisso landet. Att Saleh och hans lojalister fortfarande utövar inflytande är dock inte på långt när hela förklaringen, och skulle demokratiska parlamentsval hållas imorgon så skulle GPC fortfarande kunna få majoritet, men ett sådant resultat skulle inte accepteras av JMP. Vidare är ett grundläggande problem i Jemen förhållandet regeringskontroll kontra stamkontroll. Både GPC och JMP använder miliser som brickor i spelet för ökat inflytande och ekonomisk fördel, enligt UNDSS.

Noteras bör i sammanhanget samtidigt att händelserna kring 18 mars 2011, då Salehlojala styrkor och milis ska ha gjort sig skyldiga till dödsskjutningar av ca 50 demonstranter i centrala Sana'a, kanske inte är så klara som samfällad rapportering kan ha gjort gällande. Många inflytelserika aktörer, inklusive representanter/milis för al-Islah,¹⁸ fanns närvarande och kunde sannolikt ha förhindrat det. Vidare finns vittnesuppgifter som talar för att en del av skotten som dödade demonstranter kan ha kommit från 1:a pansardivisionens (general Ali Mohsen al-Ahmars) sida, vilken senare gjort sak av att "skydda revolutionen", enligt UNDSS-rådgivare.¹⁹

Säkerhetsläge

Säkerhetsläget i Jemen påverkas dels av traditionella klan-/stamkonflikter, ofta relaterade till tillträde/äganderätt till land och (sinande) vatten, dels av de tre latenta konflikterna centralmakt mot al-Houthimilis i nord-nordväst, centralmakt mot AQAP och likasinnade i syd och öst (attentat i alla delar av landet), samt centralmakt mot Hiraak al-Janoubi (Southern Movement) i de provinser som tillhörde det forna Sydjemen och distrikt i angränsande provinser. I södra Jemen är situationen särskilt komplex i och med närvaro av både AQAP och allierade rörelser som Ansar al-Sharia parallellt med al-Hiraak al-Janoubi. Incidenter och motsättningar mellan väpnade aktörer och intressen äger dock rum i många delar av landet.²⁰ "Klarar du dig ett år i Jemen kan du klara dig var som helst", uttalar al-Islahledare i Sana'a.²¹ Samtidigt bör noteras att det traditionellt anses skamligt i Jemen att representera den "aggressiva" sidan, parten som attackerar. Kalasjnikov och Jambiyen (den stora kniven i bältet) betraktas främst som "defensiva verktyg". Det finns inte heller någon folklig förståelse för dem som drar med sig civila offer eller ställer till med allmänfarlig ödeläggelse.²²

2012 kan sägas att svårigheterna att reformera de väpnade styrkorna i Jemen försämrar säkerhetsläget, medan säkerhetsläget utgör hinder för genomförandet av

¹⁸ Det starkt konservativt islamistiska al-Islah grundades av Hashids framtidne ledare sheikh Abdullah bin Hussein al-Ahmar och var fram till 1997 regeringspartner med GPC, därefter det starkaste oppositionspartiet i Jemen. Al-Islah åtnjuter brett nationellt stöd och finansiell uppbackning av inflytelserika näringsidkare, bland andra Hamid al-Ahmar. Liksom GPC står man fast vid ett fortsatt enat Jemen. Många sydjemeniter betraktar det (liksom GPC) därför som starkt förknippat med nordjemenitiska intressen. Liksom andra partier/partier i Jemen förfogar al-Islah över klan-/partiljala krigare, vilka 2011-2012 sammandrabbat med Salehlojala trupper och miliser i Taiz och Sana'a, samt med al-Houthimilis och andra element i norr. al-Islah har en framträdande roll i nationella samlingsregeringen (Lifos, 26437).

¹⁹ UNDSS/SIOC, 120423.

²⁰ Lifos 26437.

²¹ Representant för al-Islah, 120415.

²² UNDSS/SIOC, 120423.

reformer och nationell dialog. Samtidigt pekar bl.a. Japans och USA:s ambassader samt Save the Children Jemen på att det generella säkerhetsläget i Sana'a och andra delar av landet, med undantag för Abyan, generellt är något överdrivet och över tid något bättre 2012 än 2011, då det var instabilt i alla avseenden och Salelojala trupper attackerade Hamid al-Ahmars klankrigare i och kring Hassaba. Nu äger ingen daglig beskjutning eller dagliga större demonstrationer längre rum i Sana'a. Säkerheten i Sana'a är därmed normalt också acceptabel för gemene jemenit och kriminaliteten är låg.²³ Samtidigt har AQAP:s kapacitet att agera i olika delar av landet, inklusive i Sana'a, ökat, vilket i sin tur ökat risken för terrorattentat väsentligt även i huvudstaden. Vidare äger något fler kidnappningar och mord rum i Sana'a, Hudeidah och Taiz än tidigare.²⁴

Enligt säkerhetsrådgivare vid UNDSS i Jemen destabiliseras säkerhetsläget vidare av att säkerhetsstyrkorna över lag är "inkompetenta och ostrukturerade, med varierande lojaliteter." Man behöver inte heller resa långt utanför Sana'a stadskärna för att erfara hur regeringskontrollen avtar.²⁵

Norr: al-Houthimilisen

Strider mellan al-Houthimilisen och lokala klaner respektive grupper som representerar al-Islah förekommer parallellt med strider mellan al-Houthi och salafister. Bland sistnämnda finns en del med anknytning till AQAP.²⁶ Vidare framhåller en rad källor i Jemen att periodvis mer ihållande strider pågår mellan al-Houthi och specifikt salafister i och kring Dhamaj i Sa'adah, lokala klaner i distrikten Harad, Kushar, Mustaba och Washha i Hajjah samt ett par distrikt i al-Jawf. Salafisterna stöds bl.a. av Saudiarabien.²⁷ Klankrigare mer eller mindre lojala med al-Islah rör sig också mellan Ma'arib och andra provinser i norr och attackerar oljekällor där. Det kan vara svårt att avgöra var de har sina lojaliteter. I området råder avsaknad av regeringskontroll. I grunden är det stammar som styr över de norra och centrala delarna av landet, inte minst i al-Jawf, där lokala klaner dominerar, utom i distrikt där al-Houthimilisen och al-Islah strider om kontroll.²⁸

Strider fortsätter vidare att förekomma i Arhab (i Sana'a provins), där lokala klaner attackerar det Republikanska gardet i deras baracker, vilket medför vedergällningar från gardet med risker för civila. Större delen av provinsen kontrolleras annars av 1:a pansardivisionen, vilken i och för sig inte är att jämställa med staten, medan det Republikanska gardet kontrollerar områden i nordliga delar av provinsen och delar av norra Sana'a stad. Andra delar av landsbygden och delar av Sana'a stad (bl.a. delar av Hassaba) kontrolleras av Hashidklankonfederationens krigare (under befäl av al-Ahmarklanen). Situationen i centrala delar av Sana'a stad är mycket komplex. Samtidigt kan konstateras att livet, bortsett från elbrist mm, fortsatte som vanligt i andra delar av Sana'a vid de inre stridernas höjdpunkt 2011, i samband med att det Republikanska gardet drabbade samman med 1:a pansardivisionen och lojala klankrigare i Hassaba med omnejd. Civila lyckades lämna området innan gardet anföll och hindrades från att resa in när det var som värst.²⁹

²³ USA:s ambassad i Sana'a, 120417; Japans ambassad i Sana'a, 120417; Save the Children, 120917.

²⁴ USA:s ambassad i Sana'a, 120417; Japans ambassad i Sana'a, 120417.

²⁵ UNDSS/SIOC, 120423.

²⁶ UNDSS/SIOC, 120423.

²⁷ Danish Refugee Council, 120422; UNDSS, 120423; UNHCR, 120417; WFP, 120415.

²⁸ UNDSS/SIOC, 120423.

²⁹ Al-Arish for Contracting & Oil Services, 120414; UNDSS/SIOC, 120423.

al-Houthimilisen

Sedan februari 2010 råder bräcklig vapenvila i de delar av norra Jemen - Sa'adah, Amran och Hajjah (samt delar av Sana'a och al-Jawf) - där ett lågintensivt inbördeskrig mellan al-Houthimilisen och den jemenitiska centralmakten pågått från och till sedan 2004. Sedan andra hälften av 2011 tenderar spänningarna att öka igen. Al-Houthimilisen har förstärkt sin kontroll i området samt installerat en lojal vapenhandlare som guvernör över Sa'adahprovinsen.³⁰

I likhet med majoriteten av norra Jemens höglandsbefolkning är al-Houthirebellerna zayditer. De drivs dock även av övertygelsen om att den zayditiska identiteten är hotad av sunnidominans, salafism och wahhabism. Företrädare för rörelsen uppger att över 100 000 krigare lyder under ledaren Abdul Malik al-Houthis befäl.³¹ Milisen är mest aktiv i huvudfästet Sa'adah och den västra grannprovinsen Hajjah. Samtidigt rapporteras den expandera sin operationsradie och utöka sin vapenarsenal, medan salafister och andra lokala motståndare tenderar att intensifiera sitt motstånd, med stöd av islamister i Sana'a (bl.a. det inflytelserika al-Islah) och utländska aktörer (bl.a. Saudiarabien).³²

Representant för al-Islah framhåller att Salehs motiv till centralmaktens flera krig mot al-Houthimilisen i Sa'adah varit att försvaga delar av den jemenitiska armén till förmån för de nära lojalisterna. Saleh levererar, enligt uppgift, också fortfarande tanks och vapen till al-Houthimilisens militärläger.³³

Efter att general Ali Mohsen al-Ahmar år 2011 började befästa sin position i Sana'a/prioritera att "bereda skydd" för demonstranter där, och därmed drog ned på trupperna i Sa'adah, bildades ett säkerhetsvakuum i Sa'adah som underlättade för al-Houthimilisen att utöka och befästa sin kontroll i området. Toleransen gentemot invånare som inte stödjer eller accepterar Houthistytet är minimal, enligt samtalspartners i Jemen. Det senaste året har så också inslaget av strider med lokala klanmiliser, salafister i Dhamaj (och andra orter) samt tillresande jihadister ökat. Under våren 2012 har tämligen intensiva sekteristiska strider ägt rum.³⁴ Al-Houthimilisen kan därmed sägas vara på offensiven, dock ej uttryckligen med en separatistisk agenda, enligt USA:s ambassad i Jemen. De har visserligen stärkt sin kontroll i Sa'adah, Amran, al-Jawf och Hajjah, varifrån de tenderat att expandera västerut,³⁵ men strategin förefaller i nuläget främst vara att skapa bästa möjliga förhandlingsläge, dock inte separation. Hur stort stödet från Iran till milisen är, är svårt att säga, men någon form av stöd utifrån är ett faktum i och med att de konsekvent blivit starkare för var ny runda av strider mot centralmakten de senaste sex omgångarna.³⁶

Enligt bl.a. USA:s ambassad i Jemen finns klart fog för oron för att Iran söker destabilisera landet genom al-Houthimilisen för att störa GCC. Iran bistår nu al-Houthi med militär träning och politiskt stöd. Situationen börjar på så sätt påminna lite om Libanon. Det är ingen slump att Hiraakledaren Ali Saleh al-Baid och andra

³⁰ Lifos 26437; Save the Children, 120423.

³¹ Lifos 26437.

³² Samstämmiga källor i Jemen 120414-24.

³³ Representant för al-Islah, 120415.

³⁴ ICRC, 120417; andra källor i Jemen, 120414-24.

³⁵ USA:s ambassad i Sana'a, 120417.

³⁶ ICRC, 120417.

sydseparatister vistas i Libanon medan t.ex. TV-kanalen *Aden today* sponsras av Iran. Iran uppges också spendera pengar på att rekrytera stöd i Jemen.³⁷ Samtidigt finns utsänd personal från libanesiska Hizbollah i Sa'adah som bl.a. tränar Hiraakmilis där. Vidare fortbildas milisen själv av libanesiska Hizbollah, medan al-Houthi i sin tur utbildar Hiraakmedlemmar i Sa'adah. Allt med stöd av Iran.³⁸ P.g.a. det iranska inflytandet i Sa'adah och närliggande områden påverkas också zayditerna att gå i riktning närmare den shiitiska 12-imamsekten, samtidigt som sunniterna i området tenderar att gå i salafistisk riktning. Många islamister i Dhamaj tenderar att bli mer extremistiska, medan internationella jihadister som tidigare vistats i länder som Pakistan också finns närvarande i området.³⁹

Centralt-Syd: al-Qaïda in the Arabian Peninsula (AQAP) & Ansar al-Sharia; Hiraak al-Janoubi (Southern Movement)

I Taiz och andra områden i sydväst rådet spänt lugn mellan det Republikanska gardet jämte stödmiliser och klankrigare lojala med al-Islah. Det Republikanska gardet förfogar över elitstyrkor, bl.a. s.k. Counter Terrorism Units, som också används mot AQAP och Ansar al-Sharia i Abyan. Mot den bakgrunden äger tämligen frekventa AQAP-attentat också rum mot det Republikanska gardets baser i flera provinser i söder. I Hadhramawt har AQAP stor operationsradie och attackerar frekvent militära installationer och företrädare för myndigheterna. Det har därmed också blivit en "no-go-area" för internationell personal, även om provinshuvudstaden Mukalla står under viss myndighetskontroll. Vidare fortsätter radikala delar av Hiraak al-Janoubi i flera provinser i syd att motarbeta den nationella politiska processen, som de anser gynnar nord.⁴⁰

I och kring Abyanprovinsen i söder är säkerhetsläget särskilt allvarligt, med uppblussande strider mellan regeringsstyrkor och islamister, AQAP, Ansar al-Sharia och andra lokala element. I sammanhanget förekommer rapporter om att somalier, däribland eventuellt al-Shabaabanslutna, återfinns bland de stridande som dödas av regeringsstyrkor och lojal milis. I Aden är säkerhetsläget mycket oberäkneligt. Abyankonflikten har i viss mån tagits till Aden,⁴¹ där det samtidigt finns direkta och konkreta hot mot UNHCR och andra FN-organ. Där ökar problemen i takt med att åtgärder vidtas mot olika väpnade aktörer för att komma tillrätta med säkerheten i Abyan och Shabwah. Även säkerhetsstyrkorna själva står under attack här.⁴² Exempelvis dödades generalmajor Salem Ali Qatan (Qutun), befälhavare för Jemens väpnade styrkor i den södra regionen, av en självmordsbombare i Aden den 18 juni.⁴³ Vidare är ett generellt alltmer frekvent förekommande fenomen i landet att personer, inte sällan utländsk personal, som kidnappas säljs vidare till AQAP eller likasinnade.⁴⁴

³⁷ USA:s ambassad i Sana'a, 120417.

³⁸ Representant för al-Islah, 120415; USA:s ambassad i Sana'a, 120417; ICRC, 120417; UNDSS/SIOC, 120423.

³⁹ USA:s ambassad Sana'a, 120417.

⁴⁰ UNDSS/SIOC, 120423.

⁴¹ UNDSS, 120423; UNHCR, 120417; WFP, 120415.

⁴² UNHCR, 120417.

⁴³ Reuters, *Suicide bomber kills south Yemen army chief*, 120618; BBC News, *Yemen southern army commander Qatan dies in suicide attack*, 120618; AFP; AP; Yemen Times.

⁴⁴ UNDSS, 120423; UNHCR, 120417; ICRC, 120417; andra källor i Jemen, april 2012.

Säkerhetssituationen i Aden är komplex. Ansar al-Sharia kontrollerar områden runt flygplatsen och säkerhetsstyrkorna är nervösa p.g.a. frekventa attentat. Vidare förekommer många kidnappningar av statsanställda och utlännningar i området.⁴⁵

Under vår och sommar har regeringsstyrkor jämte lokala medborgargarden lyckats återta kontrollen över stora delar av Abyan med omnejd,⁴⁶ men slaget mot AQAP är långt ifrån över, vilket exempelvis manifesterats genom en rad bombattentat utförda i Sana'a våren och sommaren 2012. Det värsta hittills av dessa attentat ägde rum i maj och dödade nära 100 soldater och skadade flera hundra, som svar på försvarets offensiv mot islamister i Abyan från 12 maj och framåt.⁴⁷

Al-Qaïda in the Arabian Peninsula (AQAP) & Ansar al-Sharia

AQAP, som bildades efter en sammanslagning av al-Qaïdas tidigare Jemen-respektive Saudigren i januari 2009, leds av en rad militanta jemeniter och saudier, varav några "examinerade" från saudisk "avprogrammering" av fängslade extremister. Utöver jemeniter och saudier återfinns flera andra nationaliteter, bl.a. pakistanier, afghaner, somalier, tjetjener och syrier, bland medlemmarna; där finns också egna utländska läkare som reser med och vårdar de stridande i söder.⁴⁸

Organisationen har kapacitet att slå mot mål i hela Jemen och utomlands, och har på senare år periodvis etablerat lokal territoriell kontroll i delar av södra Jemen. AQAP förefaller stå på tillväxt och ha ett stödnätverk av klaner och lierade militanta i Jemen. Man verkar främst i provinserna Abyan, Hadhramawt (bin Ladinfamiljens hemprovins) och Shabwa, har viss närvaro i Aden och Lahj, samt utför operationer mot mål i al-Bayda, Ibb och Sana'a, dvs. i princip alla delar av landet. Uppenbarligen rör man sig också i de klanstyrda provinserna al-Jawf och Ma'arib, där ett antal AQAP-operativa dödats i gemensamma jemenitisk-amerikanska operationer de senaste åren. Den 30 september 2011 dödades den amerikansk-jemenitiska muslimske predikanten Anwar al-Awlaki och ytterligare en AQAP-ledare i en amerikansk drönarattack i al-Jawf. Rekrytering av nya medlemmar sker möjligen bland inresande somalier. Företrädare för somaliska al-Shabaab har åtminstone uttalat vilja att "förstärka AQAP".

Sedan maj 2011 har AQAP:s potential att destabilisera Jemen manifesterats genom att man, i mer eller mindre nära samarbete med gruppen Ansar al-Sharia (Sharias partisaner), kunnat etablera partiell kontroll över Abyanprovinsens huvudstad Zinjibar och flera andra städer i provinsen, bland andra Dofes, Jaar, Shaqra och Mudiya. I och med en förvärrad situation i Abyan i juli började också lokala klaner/stammar att göra "gemensam" sak med regeringsstyrkor i syfte att driva ut AQAP/Ansar al-Sharia, till skydd för lokalinvånarna. I september uppgav den jemenitiska regeringen att man hade återtagit kontrollen över Zinjibar, men strider har därefter fortsatt mellan regeringstrupper jämte lokala "Folkkommittéer"/klankrigare och Ansar al-Sharia. Situationen i Abyan har de senaste åren vittnat om centralmaktens erosion i södra Jemen; en trend som inte vänt omedelbart efter att Saleh signerat GCC 101.⁴⁹

⁴⁵ UNDSS/SIOC, 120423.

⁴⁶ ICG, 3 juli 2012.

⁴⁷ Inte osannolikt med hjälp av amerikansk drönare (Yemen, Ministry of Defense; Yemen News Agency, SABA; AFP; AP; Reuters, 120911).

⁴⁸ Lifos 26437; ICRC, 120417; andra källor i Jemen, 120414-24.

⁴⁹ Lifos 26437; källor i Jemen, 120414-24.

Enligt UNDSS, bör i sammanhanget noteras att det är väsentligt att göra skillnad på AQAP och det mer lokala fenomenet Ansar al-Sharia. De har visserligen båda en islamistisk plattform och samarbetar mot centralmakten i Abyan, men de har inte nödvändigtvis samma agenda på längre sikt. De har båda haft provinsen som bas en längre tid, men för AQAP har den i huvudsak fungerat som brohuvud mot centrala Jemen.⁵⁰

GPC:s och andras syn på AQAP skiljer sig markant. Den officiella versionen är att AQAP med allierade utgör ett allvarligt hot mot nationen och har fått fotfäste primärt p.g.a. utbredd fattigdom och att Hiraak al-Janoubi koordinerar sin verksamhet med deras. Talesmän för Hiraak al-Janoubi förnekar samröre och understryker sin sekulära ideologi och skepsis visavi islamistisk extremism. Vidare framhålls att Ansar al-Sharia nyttjas av regimen i norr för att vinna externt stöd mot sina inre fiender.⁵¹ Talespersoner för al-Islah och Hashidklankonfederationen framhåller att ”södern aktivt lämnats åt al-Qaïda”, som har tillgång till tanks och raketer. Enligt uppgift förser kvarlevorna av Salehregimen dem med vapen och pengar, vilket skapar en säkerhetssituation som är så dålig att många lokalinvånare tenderar att föredra separation.⁵²

USA:s ambassad framhåller att nyckelfrågan för Jemens säkerhet är hur AQAP hanteras. Kanske har regeringen övertaget nu i och med ökande stöd från lokalbefolkning/klaner i söder. Instabiliteten lär dock kvarstå över en längre tid i Abyan, Shabwah, al-Baydah och Lahj. Ekonomisk och social utveckling är essentiellt för att hindra nyrekrytering till extremistgrupper. Mycket av finansieringen av deras aktiviteter kommer också från kriminella aktiviteter såsom bankrån etc. Komplexa relationer mellan olika aktörer i Jemen är svåra för utomstående att överblicka och för jemeniterna att komma tillrätta med. Vidare är det lätt för utländska väpnade element att ansluta i Jemen då gränskontroll saknas.⁵³

Regeringsstyrkor jämte lokala medborgargarden har i sommar lyckats återta kontrollen över stora delar av Abyan,⁵⁴ men slaget mot AQAP är långt ifrån över, vilket manifesterats genom en rad bombattentat utförda i Sana'a våren och sommaren 2012. Det värsta hittills av dessa attentat ägde rum i maj och dödade nära 100 soldater och skadade flera hundra, som svar på försvarets offensiv mot islamister i Abyan från 12 maj och framåt. Måltavlan för attentatet ska ha varit försvarsminister generalmajor Muhammad Nasir Ahmad. Ett annat attentat, även det med Ahmed som måltavla, ägde rum i september, med resultatet ett dussintal dödade, varav minst sju av Ahmeds säkerhetsvakter. Denna gång, enligt uppgift, som svar på att AQAP-ledaren Said al-Shehri dödats i en militäroperation.⁵⁵

Hiraak al-Janoubi (Southern Movement)

Den öppna ”frågan om Syd”, som sedan Jemens enande år 1990 och forna Syds⁵⁶, enligt egen utsaga, negativa särbehandling i förhållande till forna Nord, har på

⁵⁰ UNDSS/SIOC, 120423.

⁵¹ Lifos 26437.

⁵² Representant för al-Islah, 120415; Sheikh Hamid al-Ahmar, 120416 .

⁵³ USA:s ambassad i Sana'a, 120417.

⁵⁴ ICG, 3 juli 2012.

⁵⁵ Inte osannolikt med hjälp av amerikansk drönare (Yemen, Ministry of Defense; Yemen News Agency, SABA; AFP; AP; Reuters, 120911).

⁵⁶ Sydjemen/*People's Democratic Republic of Yemen* (PDRY) utgjordes av de nuvarande provinserna Aden, Abyan, al-Dhale'e, Hadhramawt, Lahj, al-Mahra och Shabwa. En del av

senare år tenderat att accentueras och delvis att militariseras med Hiraak al-Janoubi. Bakgrunden, enligt ICG, är att en grupp missnöjda armépensionärer i al-Dhale'eprovinsen i slutet av 2006 började organisera demonstrationer för högre pensioner. Året därpå började en lång rad andra grupper i f.d. Sydjemen att ansluta sig till rörelsen, senare känd som Hiraak al-Janoubi. Latent missnöje i kombination med regimens reaktioner mot den gjorde i slutet av 2008 att rörelsen mer uttryckligt började sträva efter separation. 2009 mognade den till en folkrörelse för självständighet, innebärande hårdare nedslag från regimen Saleh. Reaktionen på regimens tryck innebar i sin tur att delar av Hiraak al-Janoubi i al-Dhale'e, Lahj och Abyan började ta till vapen. En tidigare fredlig rörelse har sedan dess blivit ett tydligare hot mot etablissemangen i Sana'a. Enligt politiska Hiraakledare i Aden är rörelsen fortfarande i huvudsak fredlig, men maningar om allmän beväpning hörs mer frekvent i de egna leden.

I november 2010 uppskattade en journalist från Aden att regeringen kontrollerade 60% av Aden och endast 10% av hela Syd. Abyan och Lahj bedömdes endast i begränsad omfattning stå under regeringens kontroll. Al-Dhale'e bedömdes vara helt utom regeringens kontroll, i avsaknad av polis och armé, men under starkt inflytande av Yemeni Socialist Party och Hiraak al-Janoubi. Redan före den arabiska vårens ankomst till Jemen stod Hiraak al-Janoubis inflytande och popularitet på stark tillväxt i södra Jemen. Hårda regimnedslag på fredliga demonstranter hade stärkt stödet för separation snarare än reform.⁵⁷

Al-Islahledare i Sana'a framhåller att Hiraak al-Janoubi med tiden militariserats med hjälp av Saleh/the National Guard, och "drar med vapen ända in i Aden".⁵⁸ Hiraak al-Janoubi verkar annars främst i Abyan, Aden, Lahj, al-Dhale'e, södra delarna av Shabwah och Hadhramawt,⁵⁹ men uppges f.n. ha folk i Sa'adah som erhåller vapenträning av Iran/Hizbollah tillsammans med al-Houthimilisen.⁶⁰

Inom Hiraak al-Janoubi finns moderata riktningar som är federalister och förespråkar deltagande i nationell dialog, och mer radikala med separatistisk agenda och som förkastar nationell dialog, enligt Jemens MR-minister.⁶¹

Internflyktingar (IDP)

Det finns inga hinder för någon jemenit att flytta någonstans inom landet.⁶² Det finns heller inga formella hinder för internflyktingar (IDP) att arbeta eller få tillgång till skolundervisning någonstans i landet. Exempelvis har Aden traditionellt stått för utbildning till fler människor än någon annan provins/stad i landet, enligt Jemens Executive Unit for IDP Camps. IDP kan dock inte räkna med annat offentligt bistånd. Ju längre man flyttar desto svårare att få hjälp generellt.⁶³

al-Bayda tillhörde tidigare Sydjemen medan norra delen av al-Dhale'e tillhörde Nordjemen. Det talas även om ett "Storsyd", inkluderande de forna nordprovinserna al-Hudeydah, Ibb och Taiz (geografiskt sydväst) (Lifos, 26437).

⁵⁷ Lifos 26437.

⁵⁸ Representant för al-Islah, 120415.

⁵⁹ Lifos 26437.

⁶⁰ Representant för al-Islah, 120415; USA:s ambassad i Sana'a, 120417; ICRC, 120417; UNDSS/SIOC, 120423.

⁶¹ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

⁶² Republic of Yemen, Executive Unit for IDP Camps, 120416.

⁶³ Republic of Yemen, Executive Unit for IDP Camps, 120416.

De två senaste årens utveckling i södra Jemen hade redan i slutet av oktober 2011 inneburit att över 144 000 nya IDP adderats till de ca 350 000 som redan tidigare befann sig i internflykt i landets norra delar pga. eskalerande spänningar mellan miliser i norr.⁶⁴ Den sedan dess ökande mängden IDP destabiliserar Jemen.

I Hajjah finns tre officiella IDP-läger som administreras av UNHCR och 90 inofficiella läger. IDP från Sa'adah vill i högre grad återvända, men många av dem hänvisar fortfarande till rädsla för al-Houthimilisen som skäl för att avvakta, vissa att de inte har något hem. Vidare är kvarvarande landminor och andra explosiva anordningar ett stort problem i Sa'adah och angränsande delar av Hajjah.⁶⁵

Bland IDP i norra Jemen finns också många icke-jemeniter, varav en inte obetydlig andel somalier, även om en större andel av dem är etiopier och eritreaner. De sistnämnda har i regel Saudiarabien som mål i och med att de inte har samma rättigheter som somalierna i Jemen och den saudiska arbetsmarknaden hägrar.⁶⁶

Få IDP hade återvänt till sina hemområden våren 2012, då det totala antalet IDP i landet var över 500 000, dock svårbedömt i och med att en del av dem som flydde från den då hårt konfliktdrabbade Abyanprovinsen inte rörde sig till Aden, där internationella aktörer finns, utan inom Abyan eller till Hadhramawt.

IDP i Amran och Sana'a erhåller assistans från det internationella "humanitära klustret". WFP ger bl.a. stöd till de Sa'adah-IDP som finns i Sana'a. Dessa IDP känner sig generellt säkra i Sana'a. Ett problem i samband med verifiering av vilka som är berättigade till stöd är att många jemeniter saknar ID-kort.⁶⁷

Executive Unit for IDP Camps påtar att det även tidigare förekommit en hel del folkförflyttningar i landet, dock aldrig tidigare i nivå med april månads 514 034 IDP. När sjätte kriget mellan jemenitisk-saudiska styrkor och al-Houthimilisen startade (2009), lämnade ca 300 000 människor sina hem. Endast ett begränsat antal har kunnat tänka sig att återvända efter vapenvilan i februari 2010 pga. landminor, klusterbomber och förstörda egendomar. Därmed finns fortfarande en betydande mängd IDP i Sana'a och Amran som behöver hjälp. Pågående konflikter mellan al-Houthi och salafister i Hajjah pressar också ut nya IDP.

I Abyan, i söder, hade i april samtidigt de flesta civila lämnat provinshuvudstaden Zinjibar, där infrastrukturen totalförstörts och det inte längre fanns el eller vatten. Endast de militanta islamisterna själva fanns då kvar. Den dåligt förberedda evakueringen av Zinjibar med omnejd innebar också att 90-95% av skolorna i Aden gick till IDP. De flesta var "ockuperade" i samband med skolstarten 2011 och har i många fall så förblivit. Internflykten från de områden där Ansar al-Sharia och AQAP fortfarande opererar fortsätter. IDP i Adens skolor vägrade under våren att flytta från förhållandevis bekväma skolor till tältläger. Deras talespersoner i Aden är desamma som i hemkommunerna, dvs. lokalpolitiker och äldste.

Vidare påtar Executive Unit att den hjälp IDP kan få av myndigheter utgörs av ett antal kg vete och olja per familj och månad. Executive Units budget täcker dock inte att fortsätta leverera till alla. Aden kan försörjas på kortare sikt, medan

⁶⁴ Lifos 26437.

⁶⁵ Danish Refugee Council, 120422.

⁶⁶ UNHCR, 120417.

⁶⁷ WFP, 120915.

kapaciteten redan uttömts i Sa'adah. Man fortsätter att registrera IDP, men nyttan kan ifrågasättas om finansiering uteblir. Försättningen bygger i hög grad på utländskt bistånd och samarbete med bl.a. WFP och UNHCR.⁶⁸

Säkerhetsläget har dock varierat stort även i Abyans elva distrikt även under våren, varför många IDP trots allt inte lämnat provinsen. Ur Executive Units perspektiv var det bra att inte fler än nödvändigt hamnade i Aden. Med undantag för ICRC, har inte det internationella samfundet funnits närvarande i Abyan p.g.a. säkerhetsläget. Zinjibar, Jaar, Dofes, Mudia, Khanfar och Lawder har över tid varit de värst stridsutsatta distrikten i Abyan.⁶⁹

Jemenitiska statens prestationsförmåga

The Fund for Peace's samlade beskrivning av Jemens statliga institutioner 2011 var "svaga och korrupta". De fem "kärninstitutionerna" ledarskap, militär, polis, rättsväsende och offentlig förvaltning/service klassades som "undermåliga". En del av problematiken är en komplex men nära relation mellan stat och stammar, i synnerhet de två mest inflytelserika, Hashid och Baqil. Samtidigt utmanas staten av den snabbaste befolkningstillväxten i Mellanöstern, med en potentiell fördubbling de närmaste åren, ett växande antal flyktingar och internflyktingar samt miliser. Vidare är Jemen det fattigaste landet i Mellanöstern, med sinande vatten och oljereserver och därmed tvunget att ställa om ekonomin för överlevnad.⁷⁰

Myndighetsskydd/myndighetskontroll och rättsskipning

Jemens egna ledare medger att staten är en del av stamsamhället.⁷¹ Vissa jemeniter framställer Jemen som kvarvarande på "civilisationssteget innan/under den moderna nationalstaten".⁷² Företrädare för Danish Refugee Council (DRC) framställer Jemen som "ett försök till stat", som alltid måste balansera mot stamsamhället. Det är ett bräckligt system som i stor utsträckning bygger på beskyddartanken och betalningar till traditionella klanledare och sheikher.⁷³ UNDSS, UNHCR, WFP och flera andra källor framhåller att den jemenitiska regeringen inte har full kontroll över någon provins i landet.⁷⁴ Centralmaktens representanter finns på många håll i landet, men regelrätt regeringskontroll kan egentligen endast sägas råda i delar av Sana'a och al-Mahwit, enligt DRC och OCHA.⁷⁵ Även här är den för närvarande begränsad, enligt DRC.

Vidare är den polis som tjänstgör ofta förhållandevis "inkompetent och omotiverad", enligt DRC; dock idag friare att agera som den vill utan direkt påverkan från andra myndighetsgrenar. Det förekommer i enskilda fall att effektiva utredningar och andra brottsbeivrande åtgärder vidtas. Inte sällan kan det då röra sig om att en betydelsefull person begärt hjälp och att pengar finns i bilden. Något reellt myndighetsskydd kan dock inte sägas finnas i Jemen, enligt DRC. Domstolar och domare är ofta mycket ineffektiva i förhållande till traditionella

⁶⁸ Republic of Yemen, Executive Unit for IDP Camps, 120416.

⁶⁹ Republic of Yemen, Executive Unit for IDP Camps, 120416.

⁷⁰ Lifos 26437.

⁷¹ Lifos 26437.

⁷² Sheikh Hamid al-Ahmar, 120416.

⁷³ Danish Refugee Council, 120422.

⁷⁴ Danish Refugee Council, 120422; UNDSS, 120423; UNHCR, 120417; WFP, 120415.

⁷⁵ Danish Refugee Council, 120422; OCHA, 120423.

medlingsinstitut, som visserligen också tenderar att fungera sämre idag än tidigare.⁷⁶

Avsaknad av en utpräglad centralmakt/stat innebär också avsaknad av reell säkerhet för dem som inte har ett starkt klanskydd, enligt talesperson för Women Media Forum. ”Det finns inget pålitligt myndighetsskydd att tillgå i Jemen. Ingen kan med säkerhet vända sig till polis eller säkerhetsstyrkor utan att sakens tillstånd riskerar att förvärras.”⁷⁷ Bilden bekräftas även av flera andra initierade bedömare i Jemen, inklusive representanter för myndigheterna själva: ”Säkerhetsläget i Abyan har ’smittat av sig’, inte minst på Aden där befolkningen är utsatt och myndighetskontroll och myndighetsskydd inte längre är att räkna med. Du kan i och för sig inte räkna med sådant skydd fullt ut någonstans i Jemen,” framhåller företrädare för Executive Unit.⁷⁸ Vidare är det officiella rättssystemet generellt mycket svagt. Det är t.ex. mycket komplicerat att lösa en landdispyt i det. Det kan dock fungera något bättre i t.ex. ett skilsmäsoärende.⁷⁹

Rättssystemet ser dock lite olika ut på olika håll i landet, från norr till söder, enligt medarbetare vid Save the Children. Det finns officiella domstolar i hela landet. Domstolssystemet är generellt starkare och mer förutsebart, med likartade domslut i provinserna i söder (det f.d. socialistiska Sydjemen) än i norr (f.d. Nordjemen). I rurala miljöer är det dock generellt vanligare att traditionella tvistemåls- och konfliktlösningsskeden används, medan det i urbana miljöer förekommer både och, att ärenden även avgörs i olika former av domstolar, brottmåls-, civil-, ungdoms- och shariadomstolar. I norr har klanledare/sheikher alltid haft mer inflytande än stat och domstol, medan det omvända förhållandet har rått i söder, där rättsväsendet faktiskt fungerat relativt bra, delvis också baserat på arv från kolonialtiden. Det senaste decenniet har emellertid det mer klanbaserade systemet fått större genomslag även i söder, dock främst på landsbygden. Det finns t.ex. fortfarande inget regelrätt klanbaserat konfliktlösningssystem i Aden. Som det fungerar i Aden idag sker normalt först någon form av utredning mellan familjerna i fråga, därefter lyfts ärendet till domstol. Det förekommer även att kvinnor går direkt till domstol för att reglera saker som underhåll efter skilsmässa etc.⁸⁰

I al-Jawf, nordost om Sana’a mot den saudiska gränsen, är det svårt att resa in som utomstående. Där saknas fungerande infrastruktur och service då staten har marginell eller närmast obefintlig betydelse, medan stammar agerar i dess ställe eller som dess förlängda arm.⁸¹ Enligt Partners-Yemen utgör provinserna al-Jawf, Shabwah, Ma’arib och al-Bayda de områden i Jemen där stampregeln är starkast och centralmakten svagast.⁸² Enligt Women Journalists Without Chains är Ma’aribprovinsen det absolut starkaste stamsamhället i Jemen, i total avsaknad av myndighetskontroll och samtidigt mest vapentätt. I och med revolutionen upphörde emellertid många av de klanstrider som tidigare pågick i Ma’arib, då Ma’aribinvånare kom att dela tält i Sana’a.⁸³

⁷⁶ Danish Refugee Council, 120422.

⁷⁷ Women Media Forum, 120415.

⁷⁸ Republic of Yemen, Executive Unit for IDP Camps, 120416.

⁷⁹ Care International Yemen, 120418.

⁸⁰ Save the Children, 120423.

⁸¹ Lifos 26437.

⁸² Partners-Yemen, 120418.

⁸³ Women Journalists Without Chains, 120421.

Vidare kan Amranprovinsen norr om Sana'a beskrivas som ett "miniJemen" där i princip "alla" grupper finns representerade, enligt talesman för ICRC, innebärande att det generellt är mycket svårt att arbeta där för de flesta organisationer. "Man måste ha kontakter med alla". Till skillnad från andra har ICRC lyckats arbeta sig in i vissa distrikt, liksom i den mest instabila provinsen Abyan i söder, där det dock är mycket komplicerat att befinna sig p.g.a. väpnad konflikt.⁸⁴ Ingen kan dock verka någonstans i Jemen utan någon form av klanstöd. ICRC för dialog med i princip alla parter – även i Abyan med omnejd, där det rör sig om en komplex mix mellan myndighetsföreträdare, lokala klanledare, Ansar al-Sharia och AQAP.⁸⁵

Tendensen av minskad eller förlorad regeringskontroll de senaste åren har märkts även i traditionellt något mindre stamorienterade miljöer i södra delarna av landet. Många distrikt i Aden med omnejd står inte under centralmaktens kontroll.⁸⁶

I flera områden använder också lokala stammar kidnappning av utlänningar för att sätta press på regeringen i olika frågor, t.ex. att släppa frihetsberövade familjemedlemmar eller bygga vägar och sjukhus. Vidare att svårkontrollerade klaner bereder skydd åt brottslingar och personer med anknytning till terrorism.

Sammanfattningsvis kan sägas att traditionella klan-/stamnormer och mekanismer har djupast fäste i jordbruksområden i högländerna, medan staten och dess institutioner har något mer centrala roller i Aden, Hadhramawt och vissa andra delar av södra Jemen, vilket också reflekterar respektive områdes kulturella och politiska historia samt relativ närvaro/frånvaro av statliga institutioner. I urbana miljöer som Sana'a är situationen mindre statisk. Där beror det på vilken form av ärende som är för handen och vilken status berörd part har.⁸⁷

Traditionell konflikt och konflikthantering

Jemens stam-/klansystem bygger på idéerna om kollektivt ansvar och kollektivt engagemang för att hantera yttre hot. I sammanhanget är koncepten heder/ära och "blodshämnd" (*tha'ar*) mycket centrala. Framgångsrik konfliktlösning med hjälp av kompensation i form av pengar är sällsynt då metoden anses skamlig. Däremot kan hämnd utkrävas mot manliga familjemedlemmar eller andra klanmedlemmar, vilket kan lamslå hela samhällen, hindra tillträde till skolor och vård samt hålla män isolerade i sina hem i årtal med risk för att annars dödas. Det är inte ovanligt att en våldsspiral blir mycket utdragen. Forskning om konflikter utförd i provinserna al-Jawf, Ma'arib och Shabwa åren 2000-2005 visar att 129 av 164 (79%) där pågående konflikter startat före år 2001 och att 410 av 612 dödsfall kunde relateras till konflikter som startat före år 2000. En av konflikterna hade förblivit olöst i 92 år. I Lawder, Abyan rapporteras fyra personer ha döats den 8 november 2011 i en landdispytsvendetta mellan al-Damani- och Mehjezkklanerna som pågått sedan år 2005.⁸⁸

Talesperson för Hashid framhåller emellertid att traditionella konfliktlösningsmetoder med utgångspunkt i "stamlag", om viljan finns, fungerar även när två klaner är mycket ojämna styrkemässigt. "De traditionella metoderna är alltid snabbare och ofta bättre för inblandade parter i t.ex. en landdispyt." I ärenden

⁸⁴ Under våren var 158 000 personer från Abyan beroende av matleveranser från ICRC.

⁸⁵ ICRC, 120417.

⁸⁶ Lifos 26437.

⁸⁷ Lifos 26437.

⁸⁸ Lifos 26437.

av allvarligare natur, t.ex. mord, kan det dock vara bättre att vända sig till det nationella rättssystemet. Det kan dock i sig se olika ut i olika delar av landet, vilka lagrum som tillämpas och hur utfallet blir i form av påföljd och kompensation.⁸⁹

Specialister på området hos Partners-Yemen framhåller att de lokala konflikter som uppstår i Jemen dels beror på avsaknad av myndighetsnärvaro, dels beror på brist på resurser (land, vatten, olja, gas eller utvecklingsprojekt) och utbildning. Antalet dödsoffer i dessa konflikter nationellt är dock ofta mycket överdrivet och uppskrivet i den rapportering som finns på temat, även om det är betydande i t.ex. al-Bayda. Vidare löses en mycket hög andel av dessa konflikter genom traditionell medling mellan familjer och klaner. I sammanhanget förekommer det att politiska partier eller kvinnor med tillträde till klanledare fungerar som medlare. De senare löper som regel inte samma risker som klanernas män i och med att det är förknippat med stor skam (och 44 gånger så hög blodspeng) att skada en kvinna i flera områden i Jemen. När en konflikt väl blivit våldsam, med inslag av mord och hämnd, finns sällan lokala lösningar för att stoppa långdragna vendettor då ekonomisk kompensation vanligen inte accepteras i sådana fall.

Som framgått ovan, tillhör provinserna al-Jawf, Shabwah, Ma'arib och al-Bayda de områden som karaktäriseras av starkast klansystem. De karaktäriseras dock också av utbredd fattigdom och analfabetism, dålig tillgång till hälso- och utbildningstjänster, ingen eller svag centralmakt och rättsväsende, samt närvaro av extremistgrupper, i synnerhet i al-Bayda och Shabwa, vilket på senare tid också inneburit utmaningar mot traditionella konfliktlösningsmekanismer.

I många samhällen i Jemen konkurrerar formell statlig lag med traditionella klanlagar, i andra dominerar klanens. I al-Jawf saknas robusta rättsvårdande myndigheter, innebärande att det traditionella systemet är det enda tillgängliga vid konfliktlösning och annan rättsskipning. När det inte fungerar eskalerar konflikten.

Det förekommer konflikter både mellan och inom klaner. När en konflikt står mellan två klaner kan utomstående aktörer kallas in för att medla. Historiskt har funnits tämligen klara regelverk för vem som kunnat och inte kunnat bli måltavla för hämndmord och var. Dessa regler förbigås dock idag allt oftare. Traditionellt har man kunnat uppsöka en säker tillflyktsort (*hijratraditionen*) som vissa moskéer, marknadsplatser eller städer, där det potentiella offret måst respekteras. Tendensen är att sådana blir allt färre. Vidare tenderar man allt oftare att välja den person i en familj vars död skadar familjen mest istället för att traditionsenligt rikta in sig på den individ som står konflikten närmast.

Vidare har vendettor många andra negativa effekter än bara dödsoffren. Människor som dras med kan ha svårt att arbeta, resa utanför sina hemdistrikt eller ens lämna hemmen, vilket i många fall medför stora försörjningssvårigheter.⁹⁰

Mänskliga rättigheter i Jemen

Enligt UD har Jemen anslutit sig till samtliga centrala MR-konventioner och är det enda landet i regionen som ratificerat 1951 års Genèvekonvention angående flyktingars rättsliga ställning. Trots att Jemen förbundit sig till FN:s tortyrkonvention och att nationellt förbud råder, så förekommer dock tortyr i

⁸⁹ Sheikh Hamid al-Ahmar, 120416.

⁹⁰ Partners-Yemen, 120418; se vidare Lifos 27528.

landets arrester och fängelser. Vidare avrättades minst 30 personer år 2009. Amnesty International uppgav i mars 2010 att antalet personer som satt fängslade i väntan på dödsstraff uppgick till flera hundra. Åren 2005-2008 ska Jemen också ha verkställt dödsstraff för personer under 18 år.⁹¹

Sharia, efter jemenitisk praxis⁹², föreskriver dödsstraff för bland annat mord, våldtäkt, kidnappning, väpnat rån, konvertering från islam och homosexualitet. För andra brott föreskrivs kroppsstraff; exempelvis stening som straff för otrohet även om dessa straff sällan verkställs, enligt UD. Utomrättsliga avrättningar förekommer i många delar av landet där klaner verkar utom centralmaktens kontroll. Standomstolar tillåts döma i civilrättsliga mål och har i praktiken utvidgat sin auktoritet till brottsmål. Statliga domstolar präglas av korruption. Statliga skolor undervisar enbart i den muslimska trosåskådningen. Vidare domineras Jemen av en patriarkalisk samhällsordning där kvinnan särbehandlas negativt på många plan.⁹³

Jemens MR-minister (Minister of Human Rights) framhåller i april 2012 att man har börjat ta itu med landets säkerhetsproblem, bl.a. genom att en militärkommitté tillsatts och att arbetet med en Transitional Justice Law (TJL) har sjösatts. Ministry of Human Rights ska se till att TJL implementeras i relevanta delar. Det har gjorts små framsteg på MR-området. Sedan protesterna startade har de unga som demonstrerat dock inte sett reell förändring. Många av dem arresterades och utsattes för övervåld från myndigheter. En del saknas fortfarande. Ministeriet har utan framgång hört sig för hos andra myndigheter, bl.a. National Security, Political Security och the Republican Guard, om människor som frihetsberövats och ”försvunnit”, men ”ingen säger sig veta var de befinner sig”.⁹⁴ Många dödades och skadades t.ex. i mars 2011, men inga utredningar har genomförts. En lista har överlämnats till president Hadi, tillika ordförande i militärkommittén, men i och med att han ännu inte har kontroll över alla säkerhetsstyrkor/-tjänster, har han inte heller nödvändigtvis ännu all information. Det uppges finnas mellan 130 och 500 arresterade eller försvunna personer, beroende på vems lista. En del av dem är demonstranter eller andra personer på mer eller mindre lösa/goda grunder misstänka för samröre med terrorgrupper. I TJL finns inte stöd för en utredningskommitté, endast en slags sanningskommission.⁹⁵

Problemområden och utsatta kategorier – exempel

Rent allmänt kan sägas att stora delar av den jemenitiska befolkningen lider av undernäring och osäkerhet om tillgång till mat. Centralmaktens kollaps 2011, konflikter och många andra faktorer bidrar till en förvärrad humanitär situation. Ett stort antal IDP, avsaknad av investeringar, färre arbetstillfällen etc. samverkar till det sämre. Krisen breddas och fördjupas, enligt FN/OCHA.⁹⁶ ”De mest utsatta grupperna i dagens Jemen är de som lever i oroshärdar i syd, bland dem främst kvinnor och barn.”⁹⁷ OCHA, UNHCR, WFP och flera andra aktörer lyfter fram IDP i allmänhet och barn i internflykt i synnerhet som särskilt utsatta.⁹⁸

⁹¹ Lifos 26437.

⁹² Jemenitisk sharia utgörs av en mix av zayditiska (shia) och sha’afitiska (sunni) skolor (Care International Yemen, 120418).

⁹³ Lifos 26437.

⁹⁴ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

⁹⁵ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

⁹⁶ OCHA, 120423.

⁹⁷ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

⁹⁸ WFP, 120415; UNHCR, 120417; andra källor i Jemen, 120414-24.

Kvinnor och barn

Innan revolutionen fanns litet utrymme för kvinnor att delta i "det offentliga livet". Idag är kvinnor och familjer revolutionsledare i Sana'a och Taiz. Samtidigt pågår motsatta tendenser i andra delar av landet, i norr som i söder, där extremism och bakåttävling vinner terräng.⁹⁹ Kvinnors ställning, som visserligen påverkas positivt av den uppmärksamhet som fredspristagaren Tawwakul Karman m.fl. rönt under revolutionen, är ett utvecklingsområde. Tillgången till basal social service och utbildning brister. Det är också fortfarande många flickor som inte går i skolan. Mer än 60% av kvinnorna är fortfarande analfabeter. Liksom frågan om flickors utbildning, är det också en stor utmaning att ändra minimiåldern för äktenskap i landet och att komma tillrätta med våld i familj.¹⁰⁰ Barnäktenskap fortsätter att vara ett frekvent förekommande fenomen generellt, i vissa kretsar ökande, som en del av en "negativ överlevnadsstrategi".¹⁰¹ Human Rights Watch utgav förra året en rapport som visar att det i vissa områden i Jemen förekommer att flickor gifts bort redan i åttaårsåldern. Våldtäkter och andra övergrepp i familj förekommer. 52% av de jemenitiska flickorna gifts bort före 18 års ålder och 14% före 15.¹⁰²

Liksom i andra konfliktområden är ensamstående kvinnor med bristande sociala nätverk och familjer med ensamt kvinnligt överhuvud utsatta. Det torde dock vara tämligen ovanligt att en jemenitisk kvinna står i total avsaknad av manliga släktingar, men det är en stor skillnad att ha egen make, bror eller far som beskyddare jämfört med mer perifera manliga släktingar.¹⁰³

Kvinnlig könsstympning (FGM)

Kvinnlig könsstympning (FGM) utförs på ca 20-22% av flickorna i landet. Mörkertal i brist på rapportering kan förekomma, enligt Jemens MR-minister.¹⁰⁴ FGM är dock mer utbrett i de västra och södra kustområdena i Houdeidah, Lahj, Aden och Hadhramawt, där "afrikanska seder" varit i bruk sedan lång tid tillbaka, än i t.ex. Sana'a.¹⁰⁵ Det är överhuvudtaget mycket ovanligt med FGM i norra Jemen. Många mödrar känner inte ens till fenomenet, enligt specialist vid Save the Children. Kopplingen till religiös sekt är inte helt tydlig, men det är inte uteslutet att FGM faktiskt inte utförs alls bland zayditer i Jemen. Det vetenskapliga underlaget är bristfälligt på området. Oxfam och Sana'a universitet har emellertid gjort studier på temat i samarbete med Hälsoministeriet.¹⁰⁶

FGM är också betydligt vanligare bland somalier och eritreaner än andra grupper i Jemen.¹⁰⁷ Bland somalierna är den faraoniska varianten inte ovanlig, medan jemeniterna generellt gör mindre omfattande ingrepp ("sunna") där en del av klitoris avlägsnas. Den som har sista ordet både i fråga om, om och hur det ska göras är vanligen den unga moderns svärmor. Bland icke-jemeniter i Jemen äger

⁹⁹ Women Journalists Without Chains, 120421.

¹⁰⁰ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

¹⁰¹ WFP, 120415; Save the Children, 120417; Care International Yemen, 120418.

¹⁰² Lifos 26437.

¹⁰³ UNHCR, 120417.

¹⁰⁴ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

¹⁰⁵ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416; Save the Children, 120417 och 120423; International Relief & Development, 120422.

¹⁰⁶ Save the Children, 120423.

¹⁰⁷ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416; Save the Children, 120417 och 120423; International Relief & Development, 120422.

det rum ända tills flickorna når 9 års ålder. Bland jemeniter är det ovanligt att det genomförs efter 3 månaders ålder.¹⁰⁸

Enligt Jemens MR-minister finns det sedan 1999 en ambition att motarbeta fenomenet, bl.a. genom att vägra utföra det vid offentliga vårdinrättningar i landet, men det är också förenat med risk att det då istället utförs av mindre kompetenta personer i mindre sterila miljöer.¹⁰⁹ Trots att FGM har förbjudits vid de vårdcentraler som drivs av det jemenitiska Hälsoministeriet finns en tendens till större spridning av fenomenet, i synnerhet i områden som de senaste åren genomgår islamisering (trots att det egentligen inte borde finnas ett direkt samband med islam) – främst i syd. FGM har emellertid blivit ett samtalsämne bland unga mödrar i söder efter att en liten flicka från Abyan avled p.g.a. skador/infektion.¹¹⁰ Bästa resultat i arbetet för att motverka FGM har gjorts genom att ta in respekterade islamiska ledare som lyfter fram att traditionen inte är en befallning från islam, framhåller International Relief & Development (IRD).¹¹¹

”Hedersvåld”, giftermål utan samtycke, registrering av äktenskap & skilsmässa

Enligt talesperson för Partners-Yemen är det inte särskilt frekvent förekommande med ”hedersmord” eller andra grövre ”hedersbrott” i Jemen. Vidare varierar kvinnors inflytande över sina liv stort i olika delar av landet. I vissa i övrigt i hög grad traditionalistiska områden, som al-Jawf, Shabwah, Ma’arib och al-Bayda, har flickorna generellt trots allt tämligen stort inflytande över t.ex. vem de vill gifta sig med; mer så där än i t.ex. i övrigt generellt mindre traditionalistiska områden som Hajjah och Ibb, där tidiga äktenskap (7-15-årsåldern) och/eller tillfälliga äktenskap är ett ökande problem. I sammanhanget kan dock noteras att så länge det varit fråga om äktenskap så uppstår ingen ”skamproblematik” för familjen (flickans) i fråga. Skilsmässor är normalt inte heller i sig ett stigma för familjen, dock naturligtvis inte sällan för flickorna själva, enligt Partners-Yemen.¹¹² I linje med det pekar medarbetare hos Save the Children på att skilsmässor och omgiften inte är ovanliga och betraktas i sig inte som skamliga i Jemen, förutsatt att bakgrunden inte är en utomäktenskaplig sexuell relation – i synnerhet i fråga om kvinnor. Skammen över familjen om en flicka skulle ha en för- eller utomäktenskaplig heterosexuell relation betraktas som enorm, allra värst en föräktenskaplig. Ogifta flickor ”äger” inte frågan om sin egen oskuld. Oskulden ”ges bort” av en familj till en annan i samband med ett äktenskap och det anses som helt förkastligt för en ogift kvinna att inte vara oskuld. Vid sådant fall sätts hela familjens och kanske klanens heder på spel, enligt Save the Children.¹¹³

Enligt Care International Yemen beror de ”hedersmord” och andra former av ”hedersvåld” som förekommer delvis på klasstillhörighet. De kvinnor som har utomäktenskapliga relationer riskerar i första hand fängelse och prostitution. Släpps de ut efter sådan vistelse riskerar de emellertid att straffas ytterligare av den egna familjen. Vidare skulle det generellt betraktas som allvarligt med ett giftermål utan den egna familjens samtycke/ medgivande. Detta gäller generellt för alla former av

¹⁰⁸ Save the Children, 120423.

¹⁰⁹ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

¹¹⁰ Save the Children, 120423.

¹¹¹ International Relief & Development, 120422.

¹¹² Partners-Yemen, 120418.

¹¹³ Save the Children, 120423.

äktenskap i Jemen.¹¹⁴ Talesperson för WMF framhåller emellertid att ingen imam i Jemen under några omständigheter skulle viga en tidigare ogift jemenitisk flicka/kvinna utan familjens samtycke. I princip tillåts inte heller någon ogift kvinna leva ensam, om inte tidigare gift.¹¹⁵

Äktenskap registreras i två steg i Jemen. Först ingås äktenskap genom traditionell religiös rit/vigsel, därefter måste paret vända sig till en shariadomstol för att legalisera äktenskapet. Det är i praktiken omöjligt att få igenom ett giftermål utan samtycke från föräldrar eller en nära manlig släkting. Normalt upprättas först ett kontrakt mellan brudens föräldrar och den blivande maken.¹¹⁶

Social ställning är avgörande för om en jemenitisk kvinna har möjlighet att skilja sig eller inte, och om hon kan påverka valet av make. Det är idag vanligare bland utbildade jemeniter att ingå äktenskap med självvald maka/make. Det förekommer även äktenskap mellan muslimsk jemenit och icke-muslimsk utlänning. I grunden är det accepterat att en jemenitisk (muslimsk) man äktar en icke-muslimsk kvinna, främst om hon tillhör "Bokens folk"¹¹⁷ (judar, kristna och muslimer, enligt islam).

Skyddade boenden för kvinnor/flickor

Enligt IRD finns inget hållbart myndighetsskydd eller någon rimlig långsiktighet i skyddade boenden för utsatta kvinnor i Jemen. Att inte utnyttja den egna familjen/storfamiljen för skydd utan att lämna den är ett "skamproblem" i sig.¹¹⁸ Det existerar visserligen shelter i Sana'a och Aden etablerade av NGO:s. De har dock en del problem. Särskilt det i Aden, där (de tyska) medlen snart ebbar ut. MR-ministeriet har inte budget för att stödja sådana projekt, enligt MR-ministern.¹¹⁹

Barnsoldater

Enligt medarbetare vid Save the Children rekryteras barnsoldater av alla väpnade grupper och miliser, inklusive centralmaktens styrkor, i Jemen.¹²⁰ Flera källor, bland dem Danish Refugee Council uppger vidare att rekryteringen av barnsoldater leder till utsatthet för sexuellt våld, traumatiska upplevelser, avbrott i utbildning och olika former av slaveri och bortföranden av människosmugglare.¹²¹

Rekryteringen av barnsoldater ser dock generellt inte likadan ut i Jemen som i vissa andra länder, enligt USA:s ambassad och Save the Children. Här finns också en kulturell/historisk bakgrund där vapenhantering ingår i övergången från barn till vuxenliv. Samtidigt ombuds klanledarna ofta att snabbt ta fram soldater till en viss styrka vid en given tidpunkt, varvid barn tenderar att komma med "på köpet".¹²² På så sätt är det fråga om en kombination av solidaritet gentemot klanen, delad försörjningsbörda, ett slags "mandomsprov" och behov hos de olika väpnade styrkorna i landet. Pojkar utnyttjas dock vanligtvis inte i strid i Jemen, enligt Save the Children. De posteras istället vid perifera vaktposter. I de mest intensiva

¹¹⁴ Care International Yemen, 120418.

¹¹⁵ Women Media Forum, 120415.

¹¹⁶ Care International Yemen, 120418.

¹¹⁷ Care International Yemen, 120418.

¹¹⁸ International Relief & Development, 120422.

¹¹⁹ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

¹²⁰ Save the Children, 120417.

¹²¹ Danish Refugee Council, 120422.

¹²² USA:s ambassad i Sana'a, 120417; Save the Children, 120423.

konflikterna som Abyan är det vuxna elitsoldater som drabbar samman med erfarna klankrigare alternativt jihadister med internationell erfarenhet från slagfältet.¹²³

Barnhem; efterforskning av anhöriga¹²⁴

Care International Yemen pekar på att det finns en rad barnhem i landet som drivs av myndigheter och/eller NGO:s (det uppmuntras i islam att sörja för änkor och föräldralösa). Generellt kan dessa institutioner dock inte sägas hålla särskilt hög kvalitet. De erbjuder ofta ett sätt för mindre bemedlade jemeniter att se till att deras barn har tak över huvudet och ett mål mat om dagen. Inte osannolikt kan t.o.m. livet på gatan i många fall vara bättre än livet på en jemenitisk institution. Vidare bör noteras att dessa institutioner i första hand inriktar sig på yngre barn, medan t.ex. en 16-åring kan komma att betraktas som vuxen, men i och för sig kanske kan ta del av enklare yrkesutbildning etc.¹²⁵

Det finns många föräldralösa jemenitiska barn, men de tas generellt om hand av den egna klanen enligt traditionell norm. En betydande andel av de föräldralösa barnen kommer från marginaliserade grupper (s.k. "al-akhdam"). De barnhem som drivs i offentlig regi är inte sällan undermåliga utifrån västerländsk standard, enligt Save the Children. Standarden på de ganska många privata och/eller NGO-drivna varierar. Många av dem är dock av mycket låg standard och kraftigt överbelagda. Det finns också välbärgade jemeniter som driver olika former av barnhem eller dagcentra. En rad barncentra drivs även av t.ex. partiet al-Islah. Den materiella standarden och aktiviteterna som bedrivs kan vara hyfsade. Samtidigt bör noteras att det inte genomförs några regelrätta inspektioner av barnhem eller andra institutioner för barn och att förekomsten av övergrepp uppges vara utbredd i alla läger. Till de goda exemplen hör Rahma Foundation for Girls, och bland de av UNHCR registrerade flyktingarna i Jemen finns några hundra ensamkommande minderåriga som erhåller hjälp och stöd av UNHCR och deras partners.

I Jemen liksom globalt är det i första hand Internationella rödakorskommittén som ansvarar för att sammanföra minderåriga med anhöriga.¹²⁶

Journalister och MR-aktivister – press- och yttrandefrihet

I samband med de senaste årens ökade oroligheter i landet har flera fall av övergrepp mot, och frihetsberövanden av, journalister uppmärksammats. Tidningar har stängts och redaktörer fängslats för oönskade publiceringar.¹²⁷ I revolutionens inledningsfas dödades sex journalister av prickskyttar.¹²⁸ Båda sidor av "makten", dvs. både Salehsidan/Central Security Forces, National Security Service och kärnan i det Republikanska gardet m.fl. respektive armén/Ali Mohsen al-Ahmars mannan gjorde sig skyldiga till attacker mot journalister och ungdomar som demonstrerade 2011, enligt talespersoner för Women Media Forum (WMF) och UNDSS.¹²⁹

¹²³ Save the Children, 120423.

¹²⁴ Avseende dessa temata, se vidare Lifos 25530 (handläggningsstöd).

¹²⁵ Care International Yemen, 120418.

¹²⁶ Save the Children, 120423.

¹²⁷ Lifos 26437; Yemen Post, 120416.

¹²⁸ Women Journalists Without Chains, 120421.

¹²⁹ Women Media Forum, 120415; UNDSS/SIOC, 120423.

Situationen är inte lika farlig idag, enligt Women Journalists Without Chains (WJWC). Det råder nu i princip pressfrihet.¹³⁰ Det finns minst 400 tidningar, flera TV- och radiokanaler som också vågar rapportera om i princip allt i Jemen. Det är dock inte helt riskfritt. De skribenter som är aktiva på facebook, twitter eller andra sociala medier riskerar fortfarande kidnappning mer än kända professionella journalister, också beroende på hur detaljerad man är i kritiken av vissa inflytelserika individer, främst på den Salehlojala sidan.¹³¹ Även USA:s ambassad i Jemen framhåller att press- och yttrandefriheten blivit bättre, och att den inte heller under Saleh var lika hårt inskränkt och reglerad som i vissa andra arabländer. En del av det våld som det senaste året riktats mot journalister, MR-aktivister och demonstranter i Jemen handlar också lika mycket om inkompetens som en genomtänkt strategi från den fallande regimens sida.¹³²

Talesperson för WMF framhåller emellertid att en förbättrad press- och yttrandefrihet visserligen kunde skönjas i början av revolutionen, men att det civila samhället, kvinnor, journalister och MR-aktivister med tiden återigen blivit måltavlor för trakasserier. Det finns dock inte några kvinnliga journalister fängslade för närvarande. Bakom det förhållandet ligger i och för sig delvis kulturella aspekter, dvs. att det är förknippat med stor skam att ge sig på kvinnor i Jemen. Utvecklingen har på senare tid vänt p.g.a. att staten är svag.¹³³

WJWC:s bild är likartad; det förekommer fortfarande att Political Security, National Security och det Republikanska gardet kidnappar personer som är drivande i förändringsarbetet, unga politiska aktivister och skribenter, bl.a. bloggare och facebookaktivister. T.o.m. en person som bara figurerat på ett av New York Times prisbelönat foto i samband med revolutionen blev långt därefter bortförd, misshandlad och hittades senare dumpad på gatan. Vidare uppger WJWC att Tawwakul Karman har hotats av National Security, men att risken för att hoten verkställs kan vara mycket högre för de aktivister som inte är kända. För högprofilerade personer finns visserligen en risk att faktiskt bli dödad, trots de politiska problem det skulle kunna innebära för förövarna, men vissa mer okända unga aktivister har suttit frihetsberövade i flera månader och utsatts för inhuman behandling, medan högprofilerade och verbala lämnats i fred.¹³⁴

Redaktör vid Yemen Post konkretiserar med att hotbilden är tydligast mot journalister och MR-aktivister som kritiserar specifikt Salehfamiljen. Där förefaller det fortfarande gå en ”rödaktig linje”, och de utövar fortfarande inflytande över delar av de väpnade styrkorna. Antalet hot har i och för sig totalt sett minskat sedan revolutionen. Självcensuren är inte heller lika omfattande längre ens vad avser Salehfamiljens göranden och låtanden. Skribenter vågar något oftare gå över de gränser som gällde tidigare, men det lär kunna bli farligare i samband med att Salehfamiljens ställning nu hotas mer på allvar.

Det sitter fortfarande ca 140 MR-aktivister/-rapportörer, samtliga män, fängslade i National Security's förvar, vilka inte ens nuvarande ministär kan göra mycket för trots att de anklagelser som om alls riktats mot dem rör gatuprotester. Yemen Post

¹³⁰ Den uppfattningen delas inte av medarbetare vid UNDSS, som framhåller att alla de stora medierna kontrolleras av aktörer med en klar egen agenda (UNDSS/SIOC, 120423).

¹³¹ Women Journalists Without Chains, 120421.

¹³² USA:s ambassad i Sana'a, 120417.

¹³³ Women Media Forum, 120415.

¹³⁴ Women Journalists Without Chains, 120421.

står i kontakt med 24 personer som utsatts för inhuman behandling men satts på fri fot. Dessa har passiviserats och vill i princip inte prata alls, inte heller deras familjer. Flertalet av dem är unga studenter utan tidigare politiskt engagemang, men som deltagit i 2011 års demonstrationer.¹³⁵ En av de journalister som sitter fängslade står dock enligt uppgift anklagad för islamistisk extremism. Inte heller USA ser gärna att denne sätts på fri fot, enligt Jemens MR-minister.¹³⁶

En förändring i sammanhanget, enligt WJWC, är att den tidigare regimen oftare brukade ställa regimkritiker inför rätta, medan det under de senaste åren varit vanligare med försvinnanden. I och med att professionella och mer offentliga journalister trots allt är tämligen väl ”skyddade” idag, kan ändå sägas att pressfriheten nu är avsevärt större än tidigare.¹³⁷ Vidare ser nuvarande president Hadi jämte de ”nygamla makthavarna” inom JMP ut att ha förstått värdet av att ha en acceptabel relation till journalistkår och media i övrigt. Så till vida finns viss optimism om framtiden, framhåller WJWC och redaktör vid Yemen Post.¹³⁸

Marginaliserade (”al-Akhdam”)

Representanter för UNHCR och USA:s ambassad framhåller att de marginaliserade (”al-akhdam”) synliggjorts på senare år. De har fortfarande generellt en mycket svag ställning i samhället och ingår även bland de grupper som drivits i internflykt de senaste åren.¹³⁹ ”Blandäktenskap” mellan annan jemenit och en marginaliserad förekommer, men är inte oproblematisksocialt, menar WMF.¹⁴⁰ Care International Yemen ger en kort bakgrund: det traditionella zayditiska stam-Jemen, mest utpräglat i norr, genomsyras av djupa klassklyftor baserade på rangordningen ”präster, domare (adel), krigare, arbetare (slaktare etc.)...till svagare grupper som judar och, lägst, ”al-akhdam”, vilka lämpligen hellre bör benämnas ”marginaliserade” då termen ”al-akhdam” motsvarar ”slav” och är pejorativt på arabiska. Dessa sociala konstruktioner har delvis överlevt revolutionen 1962.

Många ur de marginaliserade grupperna arbetade i gulfstater under 1990-talet men återvände i och med kriser och har därefter fått det något bättre i Jemen. Exempelvis har de som arbetar som gatsopare kunnat organisera sig och i någon mån lättare kunnat tillvarata sina rättigheter på arbetsmarknaden. Jemeniter i gemen tycks dock fortfarande i viss utsträckning förknippa dessa ”al-akhdam” med ”smuts, lösaktighet och att vara manipulativa”. Därför är blandäktenskap med andra jemeniter fortfarande ovanliga. Acceptansen är generellt något högre om kvinnan är marginaliserad än om mannen är det. Detta har bl.a. att göra med att konservera klasser. S.k. hedersvåld/-mord p.g.a. sådant blandäktenskap är dock ovanligt. Det skulle t.ex. sannolikt inte leda till döden att gifta sig med en ”akhdam” vare sig för en man eller en kvinna. Det allvarliga ”brottet” begås först om den egna familjen inte ger sitt medgivande i det enskilda fallet. Detta gäller generellt för alla former av giftermål i Jemen. Bland ”al-akhdam” förekommer dock också vissa egna specifika äktenskapsregler. Många ”akhdam” saknar jemenitiska ID-kort. Hos IDP saknas också ofta registrering hos Executive Unit.¹⁴¹

¹³⁵ Yemen Post, 120416.

¹³⁶ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

¹³⁷ Women Journalists Without Chains, 120421.

¹³⁸ Yemen Post, 120416; Women Journalists Without Chains, 120421.

¹³⁹ UNHCR, 120417; USA:s ambassad i Sana'a, 120417.

¹⁴⁰ Women Media Forum, 120415.

¹⁴¹ Care International Yemen, 120418.

”Hiraakier” och andra för den ”sydjemenitiska saken”

Några Southern Movementmedlemmar sitter fängslade, men dessa står enligt uppgift också anklagade för kriminalitet, framhåller Jemens MR-minister.¹⁴²

Samtidigt kan konstateras att en del sydjemeniter som befunnit sig i exil p.g.a. att de tidigare löpt risker nu börjar våga sig tillbaka till Jemen.¹⁴³ President Hadi, MR-ministern själv, en rad andra ministrar (ungefär halva regeringen), parlamentariker m.fl. är själva från södern, vilket visar att det inte är något problem i sig att vara sydjemenit i jemenitisk politik, eller att på ett eller annat sätt riskera att anses företräda söderns intressen. Mer problematiskt är det med dem från söder som tagit upp en väpnad kamp mot centralregeringen. Inom Hiraak al-Janoubi finns moderata riktningar, sådana som är federalister och förespråkar deltagande i den nationella dialogen, och mer radikala krafter med separatistisk agenda och som förkastar den nationella dialogen. Det kan dock inte sägas att det finns något som hindrar att säga sin mening i ”den sydjemenitiska saken” – inte ens att tala om separatism när man befinner sig i Sana’a. Så till vida råder idag yttrandefrihet i landet, framhåller Jemens MR-minister.¹⁴⁴

Oliktänkande i al-Houthikontrollerat område

Enligt DRC tenderar al-Houthirörelsens religiösa ideologi idag att bli mycket extrem. De visar stor intolerans mot oliktankande, har förbjudit musik, har upprättat egna lokala kommittéer och en egen konstitution. De kontrollerar idag större delen av gränsen mot Saudiarabien tillika smuglingen av vapen och annat i området.¹⁴⁵ I linje med det framhåller representant för UNHCR att människor i Sa’adah som inte accepterar al-Houthistyret, personer som anses representera Sana’a eller andra trosuppfattningar än den zayditiska, kan ha en påtaglig hotbild mot sig om de vistas i al-Houthikontrollerat område idag. De som ”underkastar sig” al-Houthiregimen tvingas också betala skatt till densamma. I Hajjah, Sa’adah och al-Jawf pågår strider mellan al-Houthimilis och lokala grupper som explicit inte är beredda att underkasta sig.¹⁴⁶

Trots stora behov av återuppbyggnad och andra biståndsinsatser, tillåts få utomstående organisationer verka i Sa’adah. ICRC är en av dem. Enligt ICRC är det egentligen förhållandevis få IDP i Sa’adahprovinsen som inte skulle kunna återvända till sina hemorter p.g.a. skyddsskäl. Det är främst ekonomiska skäl som hindrar dem. De IDP som befinner sig i Hajjah skulle generellt ha svårare att återvända till hemort i Sa’adah. Vidare finns familjer och individer både i Sa’adah, i grannprovinser och i Sana’a som inte kan återvända av individuella skäl, beroende på hur man tidigare ställt sig visavi centralmakten respektive al-Houthimilisen.¹⁴⁷

Även representant för al-Islah framhåller att al-Houthirörelsen diskriminerar efter sektaristiska linjer och slår mot alla som inte rättar sig efter deras styre. I första hand ger man sig på sunniislamister, varav vissa kan vara salafister, andra sympatisörer med al-Islah. ”Al-Islah är visserligen i princip ’kafferförklarade’ av både al-Houthi och extrema salafister i norr”.¹⁴⁸ I sammanhanget bör samtidigt

¹⁴² Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

¹⁴³ USA:s ambassad i Sana’a, 120417.

¹⁴⁴ Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.

¹⁴⁵ Danish Refugee Council, 120422.

¹⁴⁶ UNHCR, 120417.

¹⁴⁷ ICRC, 120417.

¹⁴⁸ Representant för al-Islah, 120415.

noteras att det har förekommit att zayditer med bakgrund i Sa'adah, MR-bevakare och andra, råkat illa ut i Sana'a, anklagats för spioneri för al-Houthimilisen etc.¹⁴⁹

Angående risk för förföljelse av al-Houthimilisen, lyfter Save the Children fram exempel: en familj som flytt Sa'adah fick sitt hus förstört av al-Houthi p.g.a. att de var nära vänner med den tidigare guvernören. De uppges nu känna sig relativt trygga i Sana'a, men vågar inte återvända till Sa'adah. I andra fall, där personer i internflykt kan tänkas utgöra ett fortsatt hot mot milisen, någon som svikit dem, har tillgång till vital information etc., är det fullt möjligt och sannolikt att milisen skulle ha både förmåga och vilja att söka upp vederbörande även i Sana'a. Kapaciteten att skicka en mördare finns, men skälen måste i så fall vara tunga i och med att det också innebär relativt stora risker för al-Houthimedlemmar när de rör sig utanför sina kärnområden.

Desertering från al-Houthimilisen betraktas (av dem) som mycket allvarligt. I synnerhet gällande en desertör som sitter på känslig information. Då föreligger påtaglig risk för avrättning/mord om vederbörande påträffas av milisen.¹⁵⁰

Hbtq-personer

Sharia, efter jemenitisk praxis, föreskriver dödsstraff för bland annat homosexualitet, enligt UD.¹⁵¹ Enligt jemenitiska medarbetare vid Save the Children är det mycket vanligt att unga män umgås mycket flitigt och nära utan att någon försöker kontrollera dem. Samma gäller för flickor. Det lär även finnas nätverk för homosexuella, men det sociala stigmat hindrar som regel hbtq-personer från att leva öppna med sin sexuella läggning. I Jemen och Saudiarabien förekommer det att man har ett heterosexuellt liv med familj etc. som täckmantel. "Skammen" över familjen skulle vara tämligen stor om hemligheten kommer ut, men den skulle inte vara att jämföra med t.ex. att en flicka skulle ha en föräktenskaplig heterosexuell relation, vilket kan sätta hela familjens och klanens heder på spel.

Vidare, enligt Save the Children-medarbetare, har det aldrig talats mycket öppet om homosexualitet i norra delarna av Jemen. I söder brukade det vara mer socialt accepterat tidigare, men med nuvarande islamisering tenderar det att bli allt farligare att leva som öppet homo-, bi- eller transsexuell. Det finns fall där personer dödas p.g.a. homosexualitet. För ett tiotal år sedan och bakåt i tiden var det inte ovanligt i Aden att hyra in homosexuella underhållare på bröllop och andra fester. Den gängse, visserligen tydligt fördomsfulla, inställningen var att "de var bra på att dansa och laga mat". Gemene man bryr sig fortfarande inte särskilt mycket om vilken sexuell läggning en annan människa har, men det växer fram en väldigt intolerant rörelse som drar till sig allt fler människor, vilket i praktiken innebär att hbtq-personer endast kan mötas i mycket privata sammanhang. Homorelationer och andra utomäktenskapliga sexuella relationer kan leda till spöstraff eller döden. Det finns emellertid inga kända rättsfall där ett sådant ärende avgjorts i officiell shariadomstol, enligt vad medarbetare vid Save the Children erfar.¹⁵²

Militärtjänstgöring, desertering mm

Det finns ingen obligatorisk militärtjänst i Jemen. Till skillnad från många andra jemenitiska låginkomsttagare har soldater garanterad inkomst, framhåller Save the

¹⁴⁹ USA:s ambassad i Sana'a, 120417.

¹⁵⁰ Save the Children, 120423.

¹⁵¹ Lifos 26437.

¹⁵² Save the Children, 120423.

Children. Många av dem har familjer som är helt beroende av denna inkomst. De allra flesta soldater har månadsinkomst och möjlighet att avbryta sitt kontrakt vid behov. Det är dock normalt inte upp till individen själv att avgöra om eller när så kan ske utan en fråga för familj och/eller storfamilj/klan.

Det Republikanska gardet är lite mer formellt i fråga om in- och utträde samt striktare visavi de rekryter som inte inställer sig för tjänstgöring. I:a pansardivisionen är lite mindre strikt och har en mer utpräglad stambas. Där tenderar man också att utdela lägre eller inga straff för desertering - även i tider av konflikt, annat än att lönen uteblir. Att det enda straffet i slutändan i praktiken blir utebliven lön gäller i stort sett alla styrkor i Jemen, enligt Save the Children.¹⁵³ Desertering skulle, åtminstone teoretiskt, kunna medföra värre konsekvenser inom den egna familjen eller klanen i och med att det normalt inte är upp till var och en att "saga upp sig" från försörjningsansvaret. Allvarigare konsekvenser än bannor torde dock vara ovanligt. I och med att kraven generellt är högre i det Republikanska gardet, som också är mer professionellt än andra styrkor, är de som ingår också generellt bättre betalda.

Desertering i stridstid torde kunna leda till utomrättslig avrättning i fält eller straff utmätt via klansystemet. Det kan också leda till militärrätt, där saker som desertering från armén och andra former av ordervägran hanteras. Det förefaller dock i praktiken vara relativt sällsynt att sådana rättegångar genomförs och att någon allvarigare påföljd verkställs, efter vad Save the Childrens sagesmän erfar.

Det värsta en individ skulle kunna göra sig skyldig till i Jemen är snarast att "desertera" från sin egen stam-/klanstyrka. Det är i princip oförlåtligt. Som framgått ovan, gäller detsamma desertering från al-Houthimilisen. I synnerhet en desertör som också anklagas för överföring av vital information till fienden. Då föreligger påtaglig risk för avrättning/mord.¹⁵⁴

Förhållanden i arrester och fängelser

Avseende år 2010, framhåller UD att, trots att Jemen förbundit sig till FN:s tortyrkonvention och att nationellt förbud råder, så förekommer tortyr i landets arrester och fängelser.¹⁵⁵ Efter samtal med källor med tillträde till ett stort antal arrester och fängelser i Jemen (genom kontakter med diverse företrädare för både den "gamla" och "nya" regimen) hos Political Security, National Security, Crime Investigation departement, centralfängelset, Salehlojalister, Ali Mohsen al-Ahmars truppers förvar samt vissa som hållits hos Ansar al-Sharia i Jaar, kan vidare följande noteras. Fängelseförhållandena är inte bra. Särskilt inte hos Political Security och National Security. Fall av inhuman behandling förekommer på flera ställen. Såvitt kan bedömas pågår dock ingen medvetet genomtänkt, systematisk eller utbredd inhuman behandling av frihetsberövade och fångar i landet. Bilden är dock komplicerad p.g.a. de många olika aktörer som driver arrester. Sammantaget sämst behandlas de fångar som anklagas för samröre med AQAP eller andra terroristceller, alternativt vissa av dem som frihetsberövas av nämnda celler.¹⁵⁶

¹⁵³ Se Lifos 22541 (UD, *Jemen - straff för desertering mm*, 2010-03-18) för information om lagstiftning m.m.

¹⁵⁴ Save the Children, 120423.

¹⁵⁵ Lifos 26437.

¹⁵⁶ Samtalspartners i Jemen, 120414-24.

Flyktingar och migranter

Till skillnad från andra länder i Mellanöstern har Jemen ratificerat 1951 års Genèvekonvention angående flyktingars rättsliga ställning. Landet har dock ännu ingen nationell asyllagstiftning och utfärdar inte 1951 års resedokument för flyktingar. UNHCR har åtta kontor och tre transitcentra/-läger i Jemen (al-Kharaz, Ahwar och Mayfa'ah) och beslutar om flyktingstatusförklaring. Cirka 80 procent av de flyktingar som finns i Jemen är urbana somalier.¹⁵⁷ Andra stora flykting- och migrantgrupper är eritreaner och etiopier, inte sällan med målet att söka sig vidare mot Saudiarabien, och sudaneser. Sudaneserna i Jemen har som regel uppehållstillstånd baserat på arbete eller studier. Sådana måste förnyas var sjätte månad, baserat på inbjudan från företag, institution, vän eller familj.¹⁵⁸

Somalier i Jemen

Enligt UNHCR kommer de somalier som reser in i Jemen vanligen antingen från Djibouti till närmaste transitläger vid Jemens kust eller från Bosasso (Puntland) till Mayfa'ah. UNHCR hade i april ca 250 000 flyktingar registrerade i Jemen, varav ca 204 000 somalier. Troligtvis vistas 500 000 till en miljon somalier i landet.

Somalierna är som regel väl sedda och väl behandlade i Jemen, enligt UNHCR, den somaliska ambassaden i Sana'a, Save the Children och andra i landet konsulterade källor. Det finns en lång historisk tradition av täta förbindelser mellan Jemen och Somalia, med många jemeniter etablerade i Somalia och vice versa. Vidare är det inte ovanligt med giftermål dessa två nationaliteter emellan. Många jemeniter har därmed också somaliskt påbrå, och en del somalier har jemenitiskt medborgarskap.¹⁵⁹ Den somaliska ambassaden bedömer att Jemen är den bästa platsen i regionen för somaliska medborgare, även om de aktuella problem som drabbar jemeniterna - politisk och säkerhetsmässig instabilitet, hög arbetslöshet, utbredd fattigdom och hunger – också drabbar somalierna.¹⁶⁰ Vidare finns en viss oro för att somaliska al-Shabaabs ökade närvaro i landet, pga. att de trycks ut ur centrala Somalia och i viss utsträckning ansluter sig till AQAP i Jemen, kan medföra social oro mellan jemeniter och somalier, men än så länge har inget påtagligt drabbat somalier av den anledningen, framhåller chargé d'affaires vid den somaliska ambassaden i Sana'a.¹⁶¹

Enligt Jemens inrikesministerium (Ministry of Interior, MoI) erhåller alla somalier som kommer till Jemen och vänder sig till myndigheter och UNHCR flyktingstatus. Den jemenitiska regeringen har överlåtit åt UNHCR att registrera somalierna, vilket innebär att UNHCR och dess partners i landet, bl.a. Danish Refugee Council, tar emot och registrerar i bl.a. Lahj (där ca 14 000 vistades i uppsamlingsläger i april) och Aden (i viss mån även i Abyan, Shabwah m.fl. provinser). Det bor en väsentlig mängd somalier i Aden (40 000), Houdeidah, Sana'a (30 000), Ibb och Taiz.¹⁶²

¹⁵⁷ UNHCR, 120417.

¹⁵⁸ Norges honorärkonsulat i Sana'a, 120421.

¹⁵⁹ Somalias ambassad i Sana'a, 120418; UNHCR, 120417; Save the Children, 120417, USA:s ambassad i Sana'a, 120417.

¹⁶⁰ Somalias ambassad i Sana'a, 120418.

¹⁶¹ Somalias ambassad i Sana'a, 120418.

¹⁶² Republic of Yemen, Ministry of Interior, Immigration, Passports & Nationality Authority, 120416.

Identitetshandlingar, UAT och medborgarskap för somalier

Somalierna har ofta somaliska pass och/eller födelsebevis, äktenskapsbevis eller andra somaliska handlingar när de anländer till Jemen. De som inte har några handlingar utreds grundligt av UNHCR:s somalisktalande personal om bakgrund och identitet.¹⁶³ De kan också vända sig till den somaliska ambassaden för hjälp med att klargöra identitet samt att få relevanta somaliska handlingar utfärdade. Ambassaden utfärdar bl.a. somaliska pass (inom kort kommer man att börja utfärda s.k. E-pass), födelsebevis och äktenskapsbevis. Man har relativt nyligen öppnat en sektion som, i samarbete med jemenitisk domstol, arbetar med legalisering av somaliska äktenskap som ingåtts enligt islamisk sed. Vidare utfärdas särskilda underlag från ambassaden för somaliska barn som ska gå i jemenitisk skola.¹⁶⁴

Jemenitiska myndigheter utfärdar särskilda ID-kort för somaliska flyktingar (i Aden och Sana'a).¹⁶⁵ Det finns sex officiella jemenitiska registreringscentra i landet. Registrerade somalier, även små barn, erhåller normalt ett förnyelsebart ID-kort med två års giltighetstid. 95 000 sådana officiella jemenitiska ID-kort för somaliska flyktingar hade utfärdats i april.

Jemen utfärdar dock inte resedokument till somalier. Pass kan erhållas via den somaliska ambassaden i Sana'a. Den somalier som lämnar Jemen har dock inte en självklar rätt att återvända (se nedan).

En somalisk kvinna som gifter sig med en jemenitisk man erhåller förnyelsebart uppehålls- och arbetstillstånd med fem års giltighetstid, som normalt sätts in i det somaliska passet. Hon kan därmed också resa ut och in i landet. Efter fyra års äktenskap har hon också rätt till jemenitiskt medborgarskap. En somalisk man som gifter sig med en jemenitisk kvinna erhåller förnyelsebart uppehålls- och arbetstillstånd med två års giltighetstid. Mannen i fråga kan under vissa förutsättningar få jemenitiskt medborgarskap, efter ca 15 års vistelse i landet och/eller om han har ett särskilt yrke som bedöms vara gynnsamt för landet etc. De gemensamma barnen erhåller dock automatiskt jemenitiskt medborgarskap om födda i Jemen.¹⁶⁶ (Medborgarskap kan i och för sig också köpas i Jemen).¹⁶⁷

Det är inte ovanligt att jemeniter gifter sig med icke-jemeniter, men alla jemeniter som vill gifta sig med en utländsk medborgare måste först vända sig till MoI för klartecken. Äktenskap är dock i grunden alltid först och främst relaterat till islam/sharia, och har inget med etnicitet eller annat att göra så länge familjerna i fråga ger sina godkännanden. En somalisk student kan exempelvis också vistas i Jemen med uppehållstillstånd grundat på studier.¹⁶⁸ UAT utfärdas mot viss avgift till dem som har rätt till det och behöver det. För somalier är det i grunden bara nödvändigt om man ämnar resa ut och tillbaka.¹⁶⁹

¹⁶³ UNHCR, 120417.

¹⁶⁴ Somalias ambassad i Sana'a, 120418.

¹⁶⁵ UNHCR, 120417.

¹⁶⁶ Ministry of Interior, Immigration, Passports & Nationality Authority, 120416.

¹⁶⁷ Somalias ambassad i Sana'a, 120418.

¹⁶⁸ Ministry of Interior, Immigration, Passports & Nationality Authority, 120416.

¹⁶⁹ Somalias ambassad i Sana'a, 120418.

Rätten till arbete och utbildning

Enligt UNHCR har somalierna begränsat tillträde till högre utbildning i Jemen.¹⁷⁰ Jemens inrikesministerium framhåller att somalier efter två år i landet formellt har samma rätt till vård, studier och arbete som jemeniter.¹⁷¹ Chargé d'affaires vid den somaliska ambassaden i Sana'a preciserar: Grovt sett kan sägas att somalier likställs med jemenitiska medborgare och har samma sociala rättigheter och status, med undantag för rätten att arbeta inom vissa yrkeskategorier, främst inom offentlig sektor. Det krävs också arbetstillstånd för att arbeta inom vissa andra yrkesområden i Jemen. Många kvalificerade yrken inom både offentlig och privat sektor är i praktiken uteslagna för icke-jemeniter. Fri utbildning t.o.m. universitetsnivå tillhandahålls emellertid för alla somalier och de har rätt att bosätta sig och studera varsomhelst i Jemen efter genomgången registreringsprocedur.¹⁷²

Folkbokföring, pass, identitetshandlingar och andra dokument

Enligt Danish Refugee Council har i stort sett alla jemenitiska familjer de möter vid IDP-utredningar/-registreringar tillgång till någon form av dokumentation över vem de är, var de är hemmahörande etc. Däremot gäller detta inte på långt när alla individer. Det finns många barn från landsbygden som förblivit oregistrerade. Dokument som är vanligt förekommande bland jemeniter i Jemen är nationellt ID-kort eller armékort, för dem som tjänstgjort i armén.¹⁷³ Majoriteten av födslarna – flera hundratusen varje år - utanför städerna registreras inte och det finns fortfarande inget enhetligt nationellt folkbokföringssystem i Jemen, vilket kan göra det svårt att fastställa någons identitet.¹⁷⁴ MoI, Immigration, Passports & Nationality Authority, utfärdar pass och laissez-passer, baserat på Immigration and passports law. Pass utfärdas av underavdelningar i alla Jemens provinser. Verifiering av jemenitisk nationalitet inför passutfärdande till person som t.ex. fötts och levt i annat land kan göras av särskilda kommittéer, representerande fyra olika sektorer, i alla provinser i Jemen. Efter att sådan kommitté utfärdat bevis om jemenitisk härkomst kan MoI utfärda pass. Vidare har alla jemenitiska utlandsmyndigheter befogenhet att utfärda hemlandspass och olika former av resedokument. Om ansökan ges in till ambassad, kontaktas MoI för klartecken, varefter pass normalt utfärdas utan dröjsmål.

Utfärdanden och verifieringar av andra handlingar administreras emellertid av annan avdelning under MoI. Följande kan dock sägas. Alla provinser och alla större städer har kontor sorterande under inrikesministeriet som kan utfärda födelsebevis, ID-kort, äktenskapsbevis, familjekort/-bok, dödsattester (i samarbete med Ministry of Health) mm. Registreringskontoren har samma skyldigheter i alla provinser, och handlingarna ska se likadana ut överallt i landet. Så har dock inte alltid visat sig vara fallet.

Ett jemenitiskt ID-kort ska bl.a. visa namnuppgifter, födelsedatum, var individen i fråga är född och namn på föräldrar. En elektronisk version av ID-kortet finns redan idag, men tekniken är ännu inte på plats i alla provinser och distrikt i landet.

¹⁷⁰ UNHCR, 120417.

¹⁷¹ Ministry of Interior, Immigration, Passports & Nationality Authority, 120416.

¹⁷² Somalias ambassad i Sana'a, 120418.

¹⁷³ Danish Refugee Council, 120422.

¹⁷⁴ Ministry of Interior, Immigration, Passports & Nationality Authority, 120416; USA:s ambassad i Sana'a, 120417.

När så är fallet, kommer också alla ID-kort och alla andra typer av officiella dokument utfärdade av ministeriet i samtliga provinser att innehålla ett "nationellt nummer"; ett utvecklingsprojekt som pågår i samarbete med FAE. För att få ut en familjebok ("booklet") krävs uppvisande av ID-kort, äktenskapsbevis och födelsebevis över eventuella barn. Häftet innehåller en sida per hustru, och gemensamma barn skrivs in allt eftersom. Noteras bör att en del barn i Jemen registreras långt efter födseln.¹⁷⁵

Förekomst av falska handlingar och dokument

Sveriges honorärkonsulat i Sana'a har möjlighet att kontrollera i princip alla former av officiella jemenitiska dokument, såsom uppehållstillstånd, domar, körkort, födelsebevis, äktenskapsbevis, efterlysningar etc.¹⁷⁶ Många av de dokument som hittills har kontrollerats har visat sig vara falska och/eller inte utfärdade i behörig ordning. Inte sällan rör det sig om handlingar som utfärdats på "äkt" dokument men inte återfinns i motsvarande register. Både äkta och falska domstolsbeslut kan se olika ut, såväl papper som stämplat, i olika provinser och domstolar, vilket kan göra det svårt att skilja äkta från falska. Konsulatets erfarenhet är också att de som sammantaget förefaller vara äkta ofta inte har utfärdats i behörig ordning då de vid kontroll inte återfinns registrerade eller kopierade i aktuell domstol.¹⁷⁷

Utres, efterlysning, gränskontroll

Enligt Sveriges honorärkonsulat i Sana'a är det inte ovanligt att jemeniter köper en Schengenvisering via fransk, italiensk eller tysk ambassad i Sana'a. En person som är efterlyst lär ertappas vid utresekontroll vid en jemenitisk gräns, men även en efterlyst person har som regel möjlighet att "betala sig ut", beroende på vilka kontakter vederbörande har.

Avseende somalier kan i korthet sägas att det sannolikt inte är lika många som reser via Jemen med destination Sverige som t.ex. via Kenya, Etiopien etc. Dock finns ett inte obetydligt antal UAT-ärenden vid konsulatet.¹⁷⁸ Många somalier har tidigare kunnat resa vidare från Jemen norrut mot Saudiarabien, men det är inte lätt idag i och med högre ambitionsnivå hos saudisk gränspolis och militär i gränsområdena. Beskjutning av migranter är inte ovanligt.¹⁷⁹

Inresa/återvändande till Jemen

Jemeniter: Det görs generellt ingen närmare kontroll av en jemenit i samband med inresa/återresa till landet. Nationalitet/identitet kontrolleras relativt snabbt, men normalt ställs inga frågor. Det innebär därmed inga problem i sig vid ett återvändande att ha ansökt om asyl i ett annat land. Vidare kan noteras att stora antal jemeniter kontinuerligt deporteras från Saudiarabien utan att straffas eller på annat sätt få problem pga. det då de kommer hem till Jemen.¹⁸⁰

Med få undantag, kan medborgare i flertalet av arabförbundets medlemsstater resa in i Jemen utan att först ha ansökt om visering vid jemenitisk utlandsmyndighet.¹⁸¹

¹⁷⁵ Ministry of Interior, Immigration, Passports & Nationality Authority, 120416.

¹⁷⁶ Förfrågan ska i så fall sändas via Sveriges ambassad i Riyadh, Saudiarabien.

¹⁷⁷ Sveriges honorärkonsulat i Sana'a, 120418.

¹⁷⁸ Sveriges honorärkonsulat i Sana'a, 120418.

¹⁷⁹ Somalias ambassad i Sana'a, 120418.

¹⁸⁰ Sveriges honorärkonsulat i Sana'a, 120418.

¹⁸¹ Norges honorärkonsulat i Sana'a, 120421.

Somalier: Det är i princip möjligt för den somalier som innehar giltigt somaliskt pass och registrerad flyktingstatus i Jemen att återvända till Jemen legalt. Det kan dock i praktiken finnas svårigheter bl.a. beroende på att somalier normalt inte får jemenitiska resedokument och därmed ändå måste ansöka om en inresevisering vid jemenitisk utlandsmyndighet, vilket kan vara svårt.¹⁸² En somalisk flykting utan UAT i Jemen som lämnar landet kan bara resa tillbaka illegalt. Därefter har vederbörande i och för sig återigen samma rätt att stanna som andra somalier. Det sker inga deporteringar av somalier från Jemen. De som har giltiga pass och jemenitiskt UAT kan resa ut och in i landet obehindrat.¹⁸³

Palestinier: Palestinierna i Jemen erhåller ”00-pass” genom PLO/PA (utfärdade i Ramallah) som de tillåts resa ut och in på av jemenitiska myndigheter om de också innehar/skaffar ”exit & return visa”, alternativt UAT för sex månader i taget som också medger multipla ut- och inresor.¹⁸⁴

Möjligheter att resa inom landet

Enligt UNDSS går inrikesflyg med rimligt säkra tidtabeller till alla de större städerna i landet. Det är också möjligt att resa med bil i stora delar av Jemen, avhängigt av dagsaktuellt säkerhetsläge. Nationell (jemenitisk) FN-personal reser i princip i hela landet. Det har visserligen förekommit att nationell personal har kidnappats, men de blir vanligtvis relativt snart släppta. Jemeniter i gemen reser i alla delar av landet, dock mest bekvämt i områden där egna klanfränder har ett inflytande. Abyan har varit i särklass farligast de senaste åren. Där skulle en främling sannolikt inte klarat sig länge, enligt UNDSS.¹⁸⁵

¹⁸² UNHCR, 120417.

¹⁸³ Somalias ambassad i Sana’a, 120418.

¹⁸⁴ Norges honorärkonsulat i Sana’a, 120421.

¹⁸⁵ UNDSS/SIOC, 120423.

Källor och referenser

Möten i Sana'a, Jemen

Al-Arish for Contracting & Oil Services (jemenitisk säkerhetsfirma), 120414-24.
 Al-Islah, 120415.
 Care International Yemen, 120418.
 Danish Refugee Council, 120422.
 Embassy of Japan, 120417.
 Embassy of the Somali Republic, 120418.
 Embassy of the United States of America, 120417.
 Honorary Consulate of Norway, 120421.
 Honorary Consulate of Sweden, 120418.
 International Committee of the Red Cross (ICRC), 120417.
 International Relief & Development, 120422.
 Media Women Forum, 120415.
 Partners-Yemen, 120418.
 Public Revolution Youth Council, 120421.
 Republic of Yemen, Executive Unit for IDP Camps, 120416.
 Republic of Yemen, Minister of Human Rights, 120416.
 Republic of Yemen, Ministry of Interior, Immigration, Passports & Nationality Authority, 120416.
 Save the Children, 120917 och 120423.
 Sheikh Hamid al-Ahmar (Hashidklankonfederationen), 120416.
 Sveriges ambassad i Riyadh, (Sana'a) 120415-17.
 UN Department of Safety and Security, Security Information & Operation Center (UNDSS/SIOC), 120423.
 UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), 120417.
 UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), 120423.
 Women Journalists Without Chains, 120421.
 World Food Programme (WFP), 120415.
 Yemen Post, 120416.

Övrigt material

AFP, *Yemen minister survives car bomb as 10 killed*, 120911 [/AFP Mobile].
 AP, *Al-Qaida's No 2 in Yemen killed in airstrike*, 120911 [/AP Mobile].
 BBC News, *Yemen southern army commander Qatan dies in suicide attack*, 120618, <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-18483785>.
 International Crisis Group (ICG), *Yemen: Enduring Conflicts, Threatened Transition*, Middle East Report N°125, 3 July 2012, http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/Iran%20Gulf/Yemen/125-yemen-enduring-conflicts-threatened-transition.pdf?utm_source=yemenemail&utm_medium=pdf&utm_campaign=mre_mail.
 Migrationsverket, Lifos, *Jemens konflikter*, 111212 (Lifos 26437).
 Partners for Democratic Change International & Partners for Democratic Change – Yemen / Yemen Community-Based Conflict Mitigation Program, *Baseline Conflict Assessment Report*, February 2011 (Lifos 27528).
 Reuters, *Suicide bomber kills south Yemen army chief*, 120618, <http://uk.reuters.com/article/2012/06/18/uk-yemen-assassination-idUKBRE85H0A120120618>.

Reuters, *Yemen defence minister escapes car bombing, 12 die*, 120911, <http://uk.reuters.com/article/2012/09/11/uk-yemen-attack-bomb-idUKBRE88A0HH20120911>.

SOUL for Development, *Country Profile of Yemen: A Review of the Implementation of the UN Convention on the Rights of the Child*, August 2011.

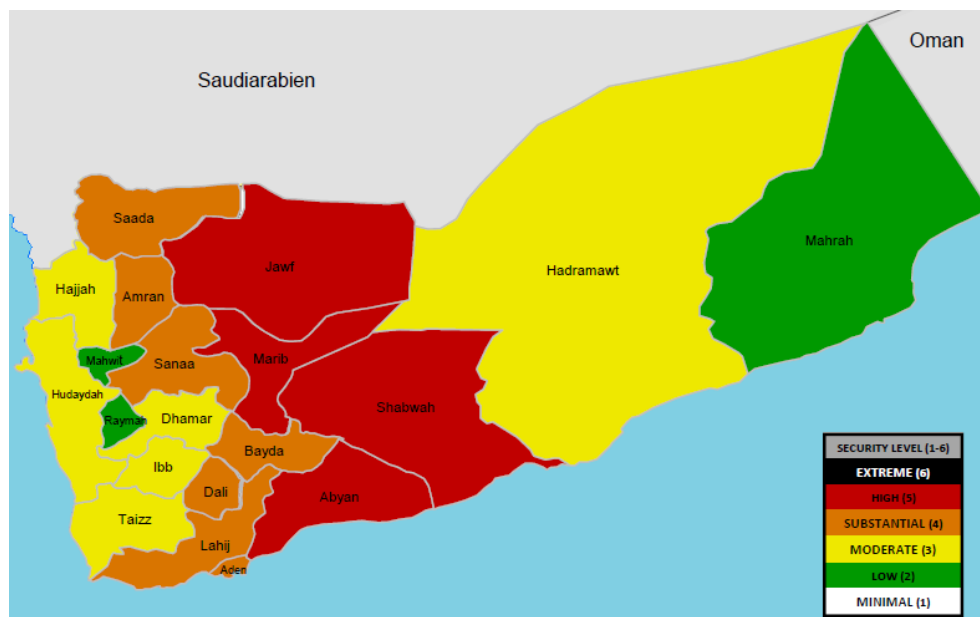
Yemen, Ministry of Defense (nyhetssite), <http://26sep.net/>.

Yemen News Agency (SABA), <http://www.sabanews.net/en/>.

Yemen Observer, 2012-04-21 (Vol. XV-Issue 23).

Yemen Times, *Tribes and tribalism in the Arab Spring*, 120426, <http://www.yementimes.com/en/1567/variety/760/Tribes-and-tribalism-in-the-Arab-Spring.htm>.

Kartor

FN:s riskvärdering (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap våren 2012)

Se även t.ex.:

Al-Bab, The Yemeni state and government, *Maps of Yemen*, <http://www.al-bab.com/yemen/maps.htm>.

OCHA, Regional Office for Middle East, North Africa & Central Asia, *Yemen Reference Maps*,

<http://ochaonline.un.org/OCHA YemenHome/YemenMapCentre/tabid/6394/language/en-US/Default.aspx>.

Yemen, Central Statistical Organisation, <http://www.cso-yemen.org/index.php?lng=english&>.